

CHINA'S MENSENRECHTENDIPLOMATIE IN THEORETISCH PERSPECTIEF

Lenny Feis
Studentnummer: 0453838
Universiteit Utrecht
MA Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief
Begeleider: M.L.L. Segers

Voorwoord

Met grote interesse volg ik al jaren de ontwikkeling van China en de geopolitieke aardverschuivingen die de opkomst van dit land veroorzaakt. Het lijkt mij voor mijn scriptie een uitdaging om mij bezig te houden met de politiek van een niet-westers land. Tijdens mijn buitenlandse stage bij de mensenrechtenafdeling van de Nederlandse Vertegenwoordiging bij de Verenigde Naties heb ik van dichtbij vele voorbeelden van botsingen tussen het Westen en niet-westerse landengroepen kunnen aanschouwen. Dat mensenrechten universeel en ondeelbaar zijn blijkt wel degelijk aanvechtbaar voor landen met een andere culturele achtergrond, die zich doorgaans in een andere fase van ontwikkeling bevinden dan de westerse wereld. Naast vele islamitische landen stelde tot mijn verbazing ook China zichzelf meerdere malen op als de aanvoerder van de antiwesterse blokvorming binnen de Verenigde Naties. Ik had eerder een coöperatieve houding verwacht van een land dat al decennialang veel kritiek over zich heen krijgt en zich in een cruciale fase van zijn economische ontwikkeling bevindt.

Het fenomeen van China als voorvechter van de ontwikkelende wereld fascineert mij. Waren deze manoeuvres te interpreteren als pogingen om de westerse landen uit hun tent te lokken en uit te dagen of waren er dieper gelegen nationale belangen mee gemoeid? Voor mijn scriptie wil ik mij graag verdiepen in de beweegredenen van China's buitenlandse beleid. Het voert helaas te ver om het gehele buitenlandse beleid onder de loep te nemen. Ik heb daarom gekozen voor een beleidsveld dat met regelmaat voor internationale spanningen zorgt en een gevoelige zenuw tussen China en het westen raakt: de Chinese mensenrechtendiplomatie.

Tijdens mijn stage heb ik een inkijkje gekregen in het mensenrechtenforum van de Verenigde Naties; naar mijn mening een sterk gepolitiseerde en gepolariseerde omgeving. Ontwikkelingslanden lijken zich steeds sterker te verenigen in hun verzet tegen de westerse

pressie om mensenrechtenschendingen te veroordelen. Mijn interesse gaat niet zozeer uit naar de juridische aspecten van mensenrechten, maar wel naar het politieke speelveld waarin het onderwerp zich bevindt en de invloed van mensenrechten op het buitenlandse beleid van staten. De mensenrechtendiplomatie van China lijkt mij hiervoor een uitstekende casus.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	4
1. Algemene Inleiding	5
1.1 Theoretisch kader	
1.2 Focus van het onderzoek	6
1.3 Operationalisering van het defensieve realisme	8
1.4 Cases en tijdsafbakening	10
1.5 Wetenschappelijke relevantie	15
1.6 Literatuur	21
2. China's multilaterale mensenrechtendiplomatie binnen de Verenigde Naties	24
2.1 Mensenrechtenregimes in de Verenigde Naties en China's participatie	24
2.2 Pijnlijke resoluties	26
2.3 Een andere visie op mensenrechten	31
2.4 China's multilaterale mensenrechtendiplomatie vanuit het perspectief van het defensieve realisme	33
3. China's bilaterale mensenrechtendiplomatie	37
3.1 Instrumenten	37
3.2 China en de Verenigde Staten	40
3.3 China en Europa	44
3.4 China's bilaterale betrekkingen met het Westen vanuit het perspectief van het defensieve realisme	46
4. Conclusie	49
Bronnen	52

Hoofdstuk 1. Algemene Inleiding

De Chinese mensenrechtendiplomatie is een complex onderwerp. Hoewel de vorming van China's mensenrechtenbeleid nationale drijfveren heeft, wordt er door vele spelers vanuit de internationale gemeenschap druk op China uitgevoerd om zijn koers ten aanzien van dit onderwerp te wijzigen. In de bilaterale betrekkingen tussen China en westerse staten staan mensenrechten steevast hoog op de agenda en wordt er met regelmaat van beide kanten ferme taal geuit. Ook multilateraal krijgt China regelmatig te maken met mensenrechtenpressie, in het bijzonder in de mensenrechteninstitutes van de Verenigde Naties. In deze scriptie staan China's diplomatieke opstelling inzake mensenrechten en de motieven die hierachter schuilgaan centraal.

In de scriptie zal China's mensenrechtendiplomatie worden getoetst aan de theorie. Er lijkt namelijk sprake van een grote contradictie in China's buitenlandse politiek. China's buitenlandse politiek wordt al jaren gekenmerkt door een actieve mensenrechtendiplomatie. Dit is vreemd, want men zou juist een tegenovergestelde houding verwachten; participatie aan de internationale mensenrechtenpolitiek en westerse bemoeienis met de Chinese mensenrechtensituatie botsen namelijk met de kernprincipes en nationale belangen van de Chinese staat.

Om China's gedrag te onderzoeken zal zijn mensenrechtendiplomatie worden getoetst aan het realisme, een dominante theorie binnen de Internationale Betrekkingen. Doordat China wordt gezien als een staat die overwegend handelt vanuit de premissen van het realisme, kan empirisch onderzoek vanuit deze theorie ons hopelijk meer vertellen over China's motieven. In dit hoofdstuk zal ik verder ingaan op de theorie van het realisme.

Alvorens aan te vangen met de theoretische onderbouwing van de scriptie, zal eerst kort worden ingegaan op de leidende nationale belangen

en principes van China's buitenlandse politiek. Binnen het discours van de internationale betrekkingen wordt China vaak gezien als een door machtsrealisme gedreven staat. Het schoolvoorbeeld hiervan is de strategische toenadering van China en de Verenigde Staten in 1971 om zo beter weerstand te kunnen bieden aan de Sovjet-Unie. Met deze ommezwaai naar het realisme plaatste China pragmatische veiligheidsbelangen boven de gedeelde communistische ideologie en het jarenlange bondgenootschap met de Sovjet-Unie.¹ Het najagen en veiligstellen van het nationale belang zou de hoogste prioriteit van het Chinese leiderschap krijgen.² Het spreekt voor zich dat deze nationale belangen talrijk zijn en vaak uiteen kunnen lopen. Toch lijken twee nationale belangen alle andere belangen te overschaduwen. Het behoud van het machtsmonopolie door de Communistische Partij stelt voor het Chinese leiderschap alle andere nationale belangen in de schaduw.³ De belangrijkste steunpilaar voor het bewind van de Partij is een stabiele sociale situatie. Het Chinese regime hoopt daarom alle mogelijke sociale onrust met een handhaving van de economische groei en toenemende welvaart in de kiem te smoren.⁴

In zijn buitenlandse politiek hanteert het Chinese regime een leidend principe dat in overeenstemming is met zijn nationale belangen. Het gaat hier om het behoud van de soevereiniteit van China en de non-interferentie van andere landen in China's interne aangelegenheden.⁵ Deze houding dateert uit de beginjaren van de Communistische Partij en heeft een nationalistische inslag. De Communistische Partij beschouwt de honderd jaar voor haar machtsovername in 1949 als een tijdperk van zwakte en neergang waarin China door zijn burens en het Westen werd

¹ Khoo, N., 'Realism Redux: Investigating the causes and effects of Sino-US rapprochement', *Cold War History*, vol. 5, afl. 4 (november 2005) 544-545.

² Khoo, 'Realism Redux', 544.

³ Sitamaran, S., 'Explaining China's Continued Resistance Towards International Human Rights Norms: A Historical Legal Analysis' *ACDIS Occasional Paper* (juni 2008) 23-25

⁴ Mendes, C., 'National Motives, Approaches and Goals of China's Foreign Policy', *East Asia Today*, vol.8 (februari 2008) 111-112.

⁵ Yan Xue Tong, *Analysis of China's National Interests* (Monterey 2002) 192-194.

vernederd.⁶ Ook bij de huidige economische opgang proberen de Chinezen zoveel mogelijk de buitenlandse invloeden te beperken. Het opkopen van grote buitenlandse olievelden om deze zelfstandig te ontwikkelen en te exploiteren of de uitbreiding van de Chinese vloot ter bescherming van gevaarlijke overzeese handelsroutes zijn hiervan voorbeelden.

De soevereiniteit van de staatsmacht ligt in het verlengde van dit principe. Zowel tegen interne als externe kritiek op de regering wordt fel gereageerd. Uitdagingen aan de macht van de Partij worden vaak op repressieve wijze neergeslagen, zoals de hele wereld tijdens de studentenprotesten op het Tiananmenplein in 1989 heeft kunnen aanschouwen. De westerse druk op China om naast de economie ook de politiek te liberaliseren wordt door de Chinese regering als een grote aanval op zijn soevereiniteit gezien. Volgens de Chinese leiders is het juist de krachtige heerschappij van de Partij die de economische ontwikkeling en de sociale stabiliteit mogelijk maakt.

In dit licht kan de mensenrechtendiplomatie waarin hoofdzakelijk westerse landen het voortouw nemen gezien worden als een inbreuk op China's soevereiniteit en een verregaande vorm van inmenging in China's interne aangelegenheden. De enorme internationale kritiekgolf die na de Tiananmen-repressie losbarstte zorgde ervoor dat China enige tijd geïsoleerd kwam te staan en zelfs het mikpunt van economische en politieke sancties werd.⁷ Ook China's internationale imago, waar Beijing zeer hoge waarde aan hecht, liep forse schade op.

1.1 Theoretisch kader

In deze paragraaf zal worden ingegaan op de theorie waaraan China's mensenrechtendiplomatie empirisch zal worden getoetst. Een dominante theorie binnen de Internationale Betrekkingen is die van het realisme. In

⁶ Kane, T., 'China's Foundations: Guiding Principles of China's Foreign Policy', *Comparative Strategy*, vol. 20, afl.1 (2001) 46-50.

⁷ Chen, D., 'Explaining China's changing discourse on Human Rights', *Asian Perspective*, vol.29, afl.3 (2005) 158-161.

de zoektocht naar passende theoretische modellen voor het gedrag tussen en van staten bleek het realisme in veel gevallen een sterke analytische en voorspelbare waarde te hebben. Als theorie is het realisme echter ook veelvuldig bekritiseerd en herzien, met als gevolg dat er meerdere varianten zijn ontwikkeld, zoals het neoklassieke realisme en het neorealisme.

Om met het onderzoek een verklaring voor China's beweegredenen te vinden is het van belang om een zo nauwkeurig mogelijke theorie te gebruiken. Het realisme kent meerdere varianten die niet allemaal even bruikbaar zullen zijn voor een verklaring van China's gedragingen. Eerst zal kort worden toegelicht wat de elementaire uitgangspunten van het realisme zijn.

Het klassieke realisme stelt dat staten in eerste instantie streven naar zelfbehoud, een doel dat boven alle (ethische) principes verheven is.⁸ Realisten gaan er daarom vanuit dat staten de hoogste prioriteit verlenen aan het najagen van het nationale belang, dat wordt gedefinieerd als het streven om de macht en invloed van de staat te vergroten, om zo de kans op zelfbehoud te maximaliseren. Door het ontbreken van een hogere autoriteit is het internationale statenstelsel anarchistisch van aard, waardoor het van essentieel belang is dat er een zeker machtsevenwicht wordt bewaard om de orde te bewaken.⁹ Staten volgen volgens het realisme een rationele en op de eigen veiligheid gerichte internationale politiek, om zo hun overlevingskans te vergroten en de fragiele machtsbalans zo min mogelijk te verstoren. De belangrijkste waarden voor de instandhouding van dit systeem zijn dan ook soevereiniteit en non-interventie.¹⁰

De centrale termen binnen het klassieke realisme zijn macht en de machtsbalans. Realisten stellen dat de internationale politiek wordt gekenmerkt door het balanceren van de macht, en dat de machtsbalans

⁸ Baylis and Smith, *The Globalization of World Politics* (Oxford 2008) 164.

⁹ Baylis and Smith, *The Globalization of World Politics*, 163-164.

¹⁰ Baylis and Smith, *The Globalization of World Politics*, 173-174.

meestal in evenwicht is. Deze continue strijd om macht en het streven naar machtsevenwicht beheersen de internationale politiek, met als gevaar dat er te sterke staten ontstaan die dit evenwicht bedreigen. Volgens het klassieke realisme zullen staten ook niet samenwerken, vanwege een diepgeworteld wederzijds wantrouwen tegenover elkaar. Slechts wanneer een staat te machtig dreigt te worden zullen staten bereid zijn kortdurende allianties met elkaar te sluiten om het evenwicht weer te herstellen.¹¹

De zich snel ontwikkelende mogelijk toekomstige supermacht China heeft veel realisten aan het denken gezet. Zo werd het sterker wordende China in de jaren negentig nog vaak afgeschilderd als een grote dreiging voor de internationale stabiliteit (vanwege China's militaire opbouw en zijn harde lijn richting Taiwan).¹² De laatste jaren is men China echter steeds meer als een conformistische staat gaan zien, waarbij wordt gewezen op China's integratie in supranationale organisaties, zijn nauwe verwevenheid in de wereldeconomie, actievere samenwerking met andere staten en de afwezigheid van revolutionaire retoriek en bijpassende daden.¹³

Ook China's mensenrechtendiplomatie lijkt min of meer in lijn te zijn met deze meer gematigde houding van de laatste jaren.¹⁴ Zo zijn er duidelijke discrepanties tussen China's mensenrechtendiplomatie en de voorspellingen van het klassieke realisme.

Volgens het klassieke realisme zou allereerst verwacht kunnen worden dat de internationale kritiek en druk op China's mensenrechtensituatie op krachtige toon gepareerd zou worden door de Chinese regering. Vooral omdat met deze kritische bemoeienis vitale nationale belangen worden gekrenkt, zoals imagobehoud en niet-

¹¹ Baylis and Smith, *The Globalization of World Politics*, 175-176.

¹² Christensen, T.J., 'Chinese Realpolitik', *Foreign Affairs*, vol.75, afl.5 (September 1996) 37-40.

¹³ Heller, E.H., 'Power Projections of the People's Republic of China: An Investigative Analysis of Defensive and Offensive Realism in Chinese Foreign Policy', *Swords and Ploughshares* (November 2003) 21-27.

¹⁴ Nathan, A.J., 'Human Rights in Chinese Foreign Policy', *The China Quarterly*, afl. 139 (September 1994) 638.

inmenging in China's interne aangelegenheden. Toch zien we juist dat China er in zijn opstelling eerder voor kiest deze kritiek te ondergaan en zo nu en dan concessies te doen.¹⁵

Ook stelt het klassieke realisme dat staten niet of nauwelijks zullen samenwerken. Bondgenootschappen worden alleen gesloten wanneer er sprake is van ernstige bedreiging.¹⁶ Ook in dit opzicht zien we China's gedrag afwijken van de voorspelling. China werkt op het gebied van mensenrechten zowel binnen als buiten de internationale organisaties actief samen met gelijkgestemde landen en participeert redelijk actief in mensenrechtendialogen met westerse landen.

Aansluitend daarop wordt het lastig om China's deelname aan de internationale mensenrechtenfora te verklaren volgens het klassieke realisme. Volgens het klassieke realisme druist deelname aan internationale regimes rechtstreeks in tegen de belangen van staten. Ze verliezen de mogelijkheid om volledig onafhankelijk te handelen en worden zo beperkt in hun soevereiniteit.¹⁷ We zien echter juist dat China actief participeert in internationale organisaties zoals de Verenigde Naties en door nu en dan concessies te doen juist zijn soevereiniteit lijkt in te laten perken.

Kortom, het klassieke realisme is niet voldoende in staat om China's huidige diplomatieke opstelling inzake mensenrechten te verklaren. Het verklaringsmodel van het klassieke realisme stoelt erop statelijk gedrag te verklaren als gericht op de vergroting van de machtssfeer. China's huidige mensenrechtenpolitiek vertoont echter juist voorbeelden van matiging, samenwerking en zelfbeheersing en lijkt dus niet in het teken te staan van machts- en invloedsuitbreiding.

Er is echter nog geen reden om direct voor een andere theorie te kiezen. Binnen het realisme worden namelijk meerdere denkstromingen onderscheiden. Waar bij het klassieke realisme de basisdrijfveer van

¹⁵ Chen, 'Explaining China's changing discourse on Human Rights', 158-159.

¹⁶ Dunne T., *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (Oxford 2006) 74.

¹⁷ Rosecrance, R., 'Has Realism Become Cost-Benefit Analysis', *International Security*, vol.26, afl.2 (Oktober 2001) 133-134.

staten in machtpolitieke termen wordt gedefinieerd, bestaat er ook een variant op het realisme waar men juist het vergroten van de eigen veiligheid voorop stelt als centraal belang van een staat: het defensieve realisme. Het defensieve realisme weet beter de handelswijze van China's buitenlandse politiek te verklaren. Mogelijk geldt dit ook voor China's handelswijze inzake zijn mensenrechtendiplomatie. Het zal niet de eerste keer zijn dat China's buitenlandse politiek aan het defensieve realisme wordt getoetst. In de discussie met welke variant China's buitenlandspolitieke houding van de laatste jaren het beste geduid kan worden, kiezen de meeste wetenschappers namelijk voor het defensieve realisme.¹⁸

De belangrijkste kenmerken van het defensieve realisme zijn internationale coöperatie, zelfbeperking, het belang van de zienswijze van de politieke leiders en het belang van internationale instituties als machtsorganen. Het defensieve realisme is een mengvorm van het klassieke realisme, het neorealisme en het structurele realisme en stelt dat staten vooral gericht zijn op vergroting van de eigen veiligheid en invloed, zonder expansionistische driften.¹⁹ Deze kenmerken zijn pas sinds enkele decennia op China's buitenlandse politiek van toepassing, omdat China onder Mao Zedong een veel fellere en meer expansionistische buitenlandse politiek voerde. De hervormingen van Deng Xiaoping veroorzaakten een nieuwe koers in China's buitenlands beleid, die meer defensief-realistisch genoemd kan worden. Zichtbare kenmerken van China's defensieve realisme zijn sinds deze hervormingen vanaf 1978 het meer gematigde gebruik van revolutionaire retoriek en het staken van de steun aan communistische opstanden in het buitenland. Daarnaast probeert China te integreren in internationale en multilaterale organisaties

¹⁸ In zijn gezaghebbende boek over het offensieve realisme - 'The Tragedy of Great Power Politics' - analyseert John Mearsheimer China's internationaal-politieke houding als zijnde defensief-realistisch. In deze lijn wordt hij onder andere gevolgd door Eric Heller (University of Illinois), Tang Shiping (Chinese Academy of Social Sciences) en Carmen Amado Mendes (University of Coïmbra), Alastair Iain Johnston (Harvard University) en David Shambaugh (Brookings Institution).

¹⁹ Baylis and Smith, *The Globalization of World Politics*, 75-77.

en instituties, daarbij zichzelf beperkingen opleggend, met uiteraard wel het nationale belang in het vizier (een voorbeeld is China's toetreding tot de WTO in 2001).²⁰

Bij het onderzoeken van China's buitenlandse politiek is het van belang om de wezenlijke kenmerken van het defensieve realisme te onderscheiden. Volgens het realisme is het internationale statensysteem een anarchistisch speelveld, waarin gelijkwaardige staten in competitie zijn om macht en veiligheid. Het defensieve realisme gaat er, in tegenstelling tot het klassieke realisme, vanuit dat staten zich in deze anarchie eerder defensief op zullen stellen. Internationale structuren, zoals de Verenigde Naties, kanaliseren en beperken de machtsdrang van staten en dragen bij aan een evenwichtiger machtsbalans. Wel gebruiken defensief-realistische staten hun deelname aan internationale instituties voor het maximaliseren van hun invloed en het najagen van hun nationale belangen.²¹ Een ander kenmerk is dat volgens het klassieke realisme staten niet snel, of voor zeer korte duur, geneigd zijn met elkaar samen te werken. Wantrouwen beheerst de betrekkingen tussen staten. Het defensieve realisme gaat er daarentegen juist vanuit dat staten van nature geneigd zijn samen te werken, om zo hun veiligheid te vergroten en de kans op conflicten te minimaliseren.²²

Er zijn echter ook een aantal elementen van China's mensenrechtendiplomatie die nog twijfels oproepen bij de keuze voor de theorie van het defensieve realisme. China heeft zijn diplomatieke relaties met de Verenigde Staten meerdere malen op het spel gezet door met harde retoriek terug te vechten op het gebied van mensenrechten; China heeft zelfs een zeer kritisch rapport over de Amerikaanse mensenrechtensituatie publiekelijk gemaakt. Volgens het defensieve realisme zou een staat een dergelijk risico niet snel nemen, zeker niet als zijn tegenstrever een globale supermacht is. Een andere factor van twijfel

²⁰ Shiping, T., 'From Offensive Realism to Defensive Realism: A social evolutionary approach to China's security strategy', *occasional paper*, 17-20.

²¹ Rosecrance, 'Has Realism Become Cost-Benefit Analysis', 135.

²² Shiping, 'From Offensive Realism to Defensive Realism', 12.

zijn de economische represailles waar verschillende West-Europese landen mee te maken kregen nadat ze China binnen de Verenigde Naties bekritiseerden. Deze voorbeelden roepen de vraag op of China niet juist een hardvochtige klassiek-realistische mensenrechtenpolitiek voert, waarvan enkel de meest scherpe randjes zijn verwijderd. Zijn deze voorbeelden regel of uitzondering? Het antwoord op deze vraag kan slechts gegeven worden nadat China's gehele mensenrechtendiplomatie aan het defensieve realisme is getoetst.

De theorie van het (defensieve) realisme lijkt in eerste instantie haaks te staan op een moreel concept als mensenrechten. Volgens theoretici als Hans Morgenthau komen mensenrechten daarom in botsing met de klassieke opvatting van het nationale belang. Een mensenrechtenbeleid is in zijn visie geschoeid op idealisme en zal in de meeste gevallen botsen met de nationale belangen van staten, bijvoorbeeld omdat het concept een mate van internationale bemoeienis – een soort kruistocht – vereist en daardoor staatssoevereiniteit aantast.²³ Het realisme ziet mensenrechten daarom als een risico voor de internationale stabiliteit, omdat de bevordering van mensenrechten enkele centrale principes van het realisme – staatssoevereiniteit en non-interventie – aantast, en zo eerder tot interstatelijke conflicten kan leiden.²⁴

Weer andere realisten mengen zich in de discussie door te opperen dat mensenrechten eerder een instrumenteel dan een leidend element zijn in de internationale betrekkingen van staten. Volgens deze opvatting gebruiken staten mensenrechtenpolitiek om andere doelstellingen na te jagen. Een voorbeeld zou zijn dat China vooral goed weer speelt met betrekking tot mensenrechten om zijn commerciële belangen te waarborgen. Zo komt het regelmatig voor dat China westerse multinationals mooie contracten biedt in ruil voor een lobby om

²³ Morgenthau, H., *Politics among nations: the struggle for power and peace* (New York 1985) 7.

²⁴ Schmitz, H.P., 'International Relations Theory and Human Rights', *occasional paper* (Berkeley 2000) 7-12.

mensenrechten van de politieke agenda af te halen.²⁵ En andersom zou de Verenigde Staten de voor de wederzijdse handelsbetrekkingen zo essentiële 'Most Favoured Nation'-status gebruiken om China mensenrechtenconcessies af te dwingen (zoals verbetering van gevangnissen en vernieuwing van mensenrechtenwetgeving).²⁶

Omdat de wetenschappelijke consensus is dat het defensieve realisme China's buitenlandse politiek kan verklaren, is het aannemelijk dat dit ook voor China's mensenrechtenpolitiek zou gelden. China's mensenrechtendiplomatatie is namelijk nog niet in het licht van het defensieve realisme onderzocht. Door de zojuist beschreven gedragingen van China is er echter reden om eraan te twijfelen of het defensieve realisme wel de meest geschikte theorie is om China's mensenrechtendiplomatatie te verklaren. Het is daarom wetenschappelijk relevant om te onderzoeken of China's mensenrechtendiplomatatie voldoet aan de voorspellingen van het defensieve realisme. Tijdens de empirische toetsing in de cases zal er worden stilgestaan bij de spanningsvelden tussen mensenrechten en het defensieve realisme die zojuist naar voren zijn gekomen. In de volgende paragraaf zullen de belangrijkste elementen van het defensieve realisme worden geoperationaliseerd ten opzichte van China's internationale mensenrechtenpolitiek.

1.2 Focus van het onderzoek

Dit onderzoek richt zich op de vraag of China met zijn huidige opstelling in de internationale mensenrechtendiplomatatie zijn nationale belangen weet te bevorderen. China heeft zich namelijk aangesloten bij diverse internationale mensenrechtenverdragen, participeert actief in de mensenrechtenfora van de Verenigde Naties en onderhoudt meerdere mensenrechtendialogen met westerse en niet-westerse naties. China moet

²⁵ Wan, M., *Human Rights in Chinese Foreign Relations: Defining and Defending the National Interests* (Pennsylvania 2001) 142.

²⁶ Dittmer, L., 'Chinese Human Rights and American Foreign Policy: A Realist Approach', *Review of Politics*, vol. 63 (augustus 2001) 445.

zich vaak rechtvaardigen en verdedigen voor zijn mensenrechtensituatie en kan regelmatig op kritische rapporten rekenen. Deze kritiek en de westerse druk die hierbij ontstaat, werpen een donkere schaduw over het internationale imago van China. Het lijkt erop dat China's mensenrechtendiplomatie in strijd is met zijn nationale belangen. De onderzoeksvraag is daarom als volgt geformuleerd:

In hoeverre sluit het gedrag van China's mensenrechtendiplomatie aan bij de voorspellingen van het defensieve realisme?

Met deze scriptie wil ik hoofdzakelijk onderzoeken waarom China in zowel zijn bilaterale als zijn multilaterale betrekkingen een actieve mensenrechtendiplomatie voert en of de theorie van het defensieve realisme deze houding kan verklaren. China's diplomatieke inspanningen lijken namelijk vanuit de theorie van het realisme in strijd te zijn met zijn nationale belangen. Doordat China zich naar andere landen toe openstelt voor kritiek op zijn mensenrechtensituatie en kritiek op het handelen van de Communistische Partij botsen deze actieve diplomatieke inspanningen met de principes van soevereiniteit en non-interferentie. Ook loopt China hierdoor het risico dat zijn internationale imago ernstig wordt beschadigd. Met behulp van de realismetheorie zal worden onderzocht waarom China zich deze actieve houding aanmeet. Het streven van dit onderzoek is om de vraag te beantwoorden waarom China een actieve mensenrechtendiplomatie bezigt en of het realisme hiervoor de verklaring kan geven.

Om een inzicht te krijgen in de drijfveren en overwegingen van de Chinese mensenrechtendiplomatie zal het empirisch onderzoek worden gedaan in twee cases. Mensenrechten zijn een vast onderdeel gaan uitmaken van de relaties tussen westerse landen en China. Zo onderhoudt China bijvoorbeeld met meerdere en vooral westerse landen zogenaamde mensenrechtendialogen, waarmee meestal politieke discussies en uitwisselingen op hoog ambtelijk en politiek niveau worden aangeduid.

Ook bepaalde thematische kwesties, zoals de situatie in Tibet en de vervolging van politieke dissidenten staan vaak hoog op de agenda in deze relaties. In het algemeen zijn het vooral westerse landen die China's mensenrechtensituatie als een belangrijke kwestie en voortdurend probleem zien. Het is daarom voor dit onderzoek niet noodzakelijk om lang stil te staan bij China's mensenrechtenrelaties met andere ontwikkelingslanden.

Mensenrechten zijn de afgelopen decennia steeds belangrijker geworden in de internationale betrekkingen. De meest gangbare breuklijn in de recente mensenrechtendiplomatie tussen China en het Westen ligt aan het eind van de jaren tachtig. Verschillende ontwikkelingen hebben hieraan bijgedragen, in het bijzonder de economische hervormingen van Deng Xiaoping. De mensenrechtensituatie werd nu voor het eerst door westerse journalisten - die vanaf dat moment op grotere schaal werden toegelaten - met een kritische blik gevolgd. Vanaf de late jaren tachtig verschenen er met vaste regelmaat kritische rapporten over de mensenrechtensituatie in China.

Een andere bepalende ontwikkeling - die al vroeger was ingezet - was de verandering van accent van het Amerikaanse buitenlandse beleid onder president Jimmy Carter. Al aan het begin van zijn regeringstermijn richtte de nieuwe president Carter de focus van het Amerikaanse buitenlandse beleid op de wereldwijde promotie en bescherming van mensenrechten.²⁷ Door talloze mensenrechtendialogen en regelmatige rapporten over mensenrechtensituaties in tal van landen begon het onderwerp steeds meer te leven en draagvlak te krijgen in de westerse publieke opinie. De kritische rapporten van overheden en non-gouvernementele organisaties over China hadden tot gevolg dat het westerse publiek van hun regeringen een strengere en hardere opstelling tegenover China verwachtte.

Ten slotte werden mensenrechten na het einde van de Koude Oorlog

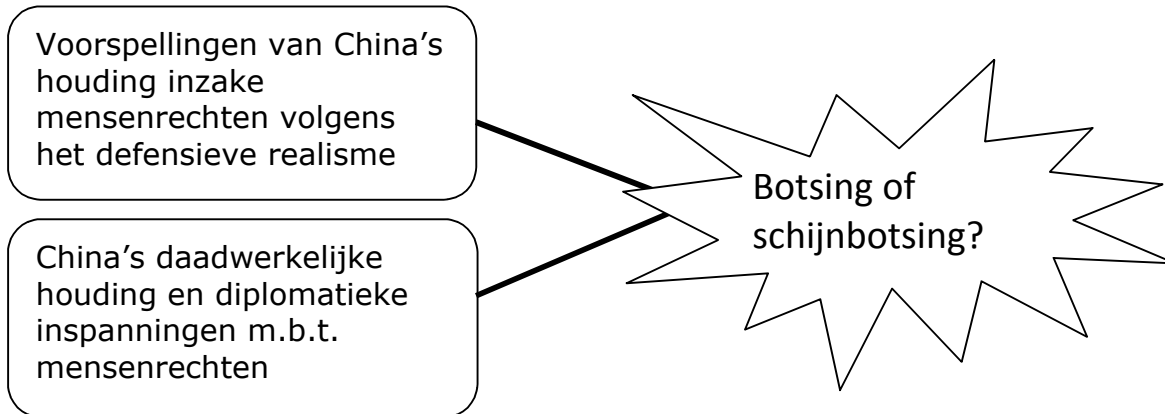
²⁷ Kraig, R.A., 'The Tragic Science: The Uses of Jimmy Carter in Foreign Policy Realism', *Rhetoric & Public Affairs*, vol.5, afl.1 (2002) 8-10.

een veel belangrijker element van de internationale betrekkingen en de gewijzigde wereldpolitieke orde. Humanitaire interventies en economische en politieke sancties gingen tot het instrumentarium behoren om mensenrechtenschendende regimes aan te pakken. De harde repressie van de studentenprotesten door het Chinese regime in 1989 veroorzaakte een schokgolf in de internationale gemeenschap en China leek een periode van isolatie tegemoet te gaan.

1.3 Operationalisering van het defensieve realisme

Omdat China's internationale participatie met betrekking tot mensenrechten zijn primaire nationale belangen (zelfbehoud, staatssoevereiniteit, non-interventie en de daarmee samenhangende implicaties en gevolgen) lijkt te frustreren, is het interessant om te onderzoeken wat de effecten en gevolgen van China's mensenrechtendiplomatie zijn. Levert China's deelname aan onderdelen van het internationale mensenrechtenverkeer – zoals volgens het defensieve realisme - toch een directe bijdrage aan zijn nationale belangen? Zet de mensenrechtendiplomatie wellicht andere ontwikkelingen in gang waar China's nationale belangen mee gebaat zijn, of moet China's mensenrechtenparticipatie vooral als een offer worden gezien om zijn veiligheidssituatie en internationale imago gewaarborgd te krijgen? Dit is een greep uit de vragen die de stelling met zich mee brengt en waar dit onderzoek een gedegen antwoord op hoopt te kunnen geven.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zal een systematische analyse van diverse cases plaatsvinden. China's buitenlandspolitieke houding inzake mensenrechten wordt daarin getoetst aan de theorie van het defensieve realisme. Uiteindelijk wordt dan duidelijk of China's mensenrechtendiplomatie wel of niet in strijd is met zijn nationale belangen. In een schema ziet dit er als volgt uit:

Afb. 1.: Schematische afbeelding van de onderzoeksopzet. Aan de hand van empirisch materiaal (daadwerkelijke houding) zal worden onderzocht of er sprake is van een (schijnbare) botsing.

Om het defensieve realisme nauwkeurig toe te kunnen passen op China's houding en gedragingen zullen centrale elementen uit deze theorie met praktische relevantie voor de mensenrechtenpolitiek worden gebruikt als uitgangspunt. Het defensieve realisme biedt de mogelijkheid om China's gedragingen te testen, omdat aan de hand van deze theorie nauwkeurige voorspellingen kunnen worden gedaan over de meest waarschijnlijke buitenlandspolitieke beleidsrichting van China.

Het defensieve realisme kan geoperationaliseerd worden in de vorm van de volgende vier veronderstellingen die van invloed zijn op de buitenlandse politiek van een staat. Uit deze veronderstellingen vallen met betrekking tot deze casus tevens vier voorspellingen te herleiden, die hieronder uiteen zullen worden gezet.

Volgens het defensieve realisme oefent de invloed van de binnenlandse politiek een grote rol uit op de vorming van het buitenlandse beleid.²⁸ Onder de Chinese bevolking heerst een mentaliteit die aan economische ontwikkeling sterk de voorkeur geeft boven politieke hervormingen en vrijheden, vooral vanwege het risico dat deze laatsten

²⁸ Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (New York 1991) 10-13.

zullen leiden tot politieke instabiliteit die op zijn beurt de economische groei zou kunnen afremmen. Westerse mensenrechtendruk werkt al jaren het Chinese nationalisme in de hand.²⁹ Op basis van deze binnenlandspolitieke mentaliteit onder de bevolking zou men kunnen verwachten dat China zich volgens het defensieve realisme sterk afkerig houdt van de bevordering van politieke en burgerlijke rechten. Internationale kritiek en druk om zijn mensenrechtensituatie te verbeteren zal vanuit deze optiek worden weggewuifd als zijnde irrelevant en er zal nadruk op de ontwikkelingsmentaliteit van de Chinese bevolking worden gelegd.

In samenhang hiermee stelt het defensieve realisme dat de perceptie van de centrale besluitvormers en politici van beslissende invloed is op de totstandkoming van het buitenlandse beleid.³⁰ Geloofsovertuigingen, mentaliteit, perceptie van de rivalen en ideologische beweegredenen zijn hierin de variabelen. Het Chinese leiderschap heeft als belangrijkste doelstellingen het behoud van zijn eigen machtsmonopolie en de instandhouding van de economische groei, een proces dat voor zijn welslagen afhankelijk is van politieke stabiliteit.³¹ Uitgaande van deze doelstellingen is China's actieve participatie inzake mensenrechten in tegenspraak met wat we zouden verwachten vanuit het defensieve realisme. Het Chinese leiderschap ziet juist de afwezigheid van politieke en burgerlijke rechten – en dus de afwezigheid van democratische instituties – als motor achter de economische groei en politieke stabiliteit.³² Het zou op basis van deze stelregel logisch zijn als het Chinese leiderschap zich distantieert van mensenrechtendiscussies en zich verzet tegen de internationale druk voor politieke rechtenhervormingen. Volgens het defensieve realisme zou men kunnen verwachten dat het Chinese regime zijn zienswijze op mensenrechten

²⁹ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relation*, 29-31.

³⁰ Taliaferro, J., 'Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited', *International Security*, vol.25, afl.3 (December 2000) 141-142.

³¹ Zhengyi, W., 'Conceptualizing Economic Security and Governance: China confronts Globalization', *Pacific Review*, vol.17, afl.4 (Oxford 2004) 535-540.

³² Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 25.

duidelijk naar voren brengt in de internationale gemeenschap en zich terughoudend en afwijzend opstelt ten opzichte van internationale kritiek, om zodoende escalatie te voorkomen en kritiek op het eigen functioneren te negeren.

Een ander belangrijk kenmerk van het defensieve realisme is de erkenning van de rol van internationale instituties als indirecte machtsorganen om de invloed van een staat te vergroten, maar ook als de beste wijze voor een staat om zichzelf beperkingen op te leggen en zodoende een minder vijandige indruk te wekken naar andere staten toe.³³ Ook speelt mee dat staten denken hun invloed beter binnen internationale instituties aan te kunnen wenden dan daarbuiten. Het is voor een grootmacht als China dus verstandiger zichzelf te integreren in internationale instituties om zodoende minder dreigend over te komen.³⁴ De overmatige macht van de grootmacht wordt zo minder dreigend voor andere staten, en zal andere staten er tegelijkertijd eerder toe aanzetten samenwerking met deze staat te zoeken. Een andere belangrijke oorzaak vinden we bij het neorealisme: "A second way that institutions can elicit norm-conforming behavior is by providing reasons for actors to worry about their reputations."³⁵ Hiervan uitgaande is het waarschijnlijk dat China zich om imagopolitieke redenen socialiseert binnen de Verenigde Naties, maar ook om zijn snelle opkomst een vreedzamer gezicht te geven. Van deze principes uitgaande zou China door actiever deel te nemen aan de mensenrechteninstituties van de Verenigde Naties meer invloed kunnen hebben op het V.N.-beleid en de interne dynamiek van de mensenrechtenpolitiek en kan het bovendien zijn eigen visie op mensenrechten propageren. Daarnaast kan verwacht worden dat China een fatsoenlijk mensenrechtenimago probeert te construeren en zich met andere staten binnen de Verenigde Naties probeert te liëren om de

³³ Heller, 'Power Projections of the People's Republic of China', 19-20.

³⁴ Charles L. Glaser, 'Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help' *International Security*, vol.19, afl.3 (December 1994) 85.

³⁵ Alastair Ian Johnston, *Social States: China in International Institutions 1980-2000* (Princeton 2007) 7.

mensenrechtendruk effectiever te kunnen pareren. Tegelijkertijd zal China volgens het defensieve realisme binnen internationale regimes risicomijdend gedrag vertonen, om zijn coöperatieve en fatsoenlijke mensenrechtenimago geen geweld aan te laten doen.

Een centraal punt van het defensieve realisme is het veiligheidsdilemma, de voortdurende onzekerheid van staten over hun veiligheid en hoe men deze het beste kan garanderen en bevorderen. Het veiligheidsdilemma zorgt er volgens het defensieve realisme voor dat staten ernaar streven hun relatieve veiligheid te maximaliseren door zelfbeperking, zodat staten niet snel in een maalstroom van verdedigingsacties terecht zullen komen (zoals een wapenwedloop). Staten kunnen dit het beste doen door het volgen van een gematigd en conflictvermijdend buitenlands beleid. Macht is volgens het defensieve realisme het middel, met veiligheid als doel (terwijl machtsverwerving volgens klassieke realisten het doel is). Vanuit deze premisse zou verwacht kunnen worden dat China zoveel mogelijk een conflictvermijdende koers zal varen en zijn macht en invloed op het gebied van mensenrechten probeert te verspreiden op een risicomijdende en onderhuidse wijze.

Ten slotte stelt het defensieve realisme dat het veiligheidsdilemma individuele staten er eerder toe zal aansporen om samen te werken. Samenwerken leidt tot een grotere mate van zekerheid en biedt een staat betere kansen om zijn invloed en macht te vergroten, met als voordeel dat er nauwelijks of geen confrontaties plaats zullen vinden. Samenwerking tussen staten moet dan ook voornamelijk worden gezien als een efficiëntere manier om het eigenbelang te bevorderen. Hiervan uitgaande is het waarschijnlijk dat China in zijn mensenrechtenpolitiek zoveel mogelijk de samenwerking opzoekt met gelijkdenkende en gelijkgezinde staten om zo zijn eigen zienswijze en belangen beter gewaarborgd te zien. Ook zou China naar samenwerking met kritische (westerse) staten streven om mensenrechten als kwestie te marginaliseren.

Het defensieve realisme is samen te vatten in de volgende vier veronderstellingen:

- De binnenlandspolitieke mentaliteit heeft invloed op het buitenlandse beleid, evenals de hiermee samenhangende perceptie en belangen van het leiderschap
- Internationale instellingen vormen een vaste component in de buitenlandse politiek van defensief realistisch ingestelde staten
- Volgens het veiligheidsdilemma neigen defensief realistisch ingestelde staten sneller naar zelfbeperking om zo hun veiligheid te maximaliseren
- Duurzame interstatelijke samenwerking vormt een vaste component van de buitenlandse politiek van defensief realistisch ingestelde staten

Door deze meeteenheden en de voorspellingen die zojuist zijn gedaan naast de realiteit van China's mensenrechtendiplomatie te leggen zal worden onderzocht of China's actieve participatie goed te verklaren is en of het defensieve realisme hier een geschikt verklaringsmodel voor levert.

1.4 Cases en tijdsafbakening

Om China's mensenrechtendiplomatie nauwkeurig te kunnen doorgronden zal er een scheiding worden gemaakt tussen zijn bilaterale en multilaterale betrekkingen. De twee casestudies die hieruit voortvloeien zullen hoofdzakelijk gericht zijn op de mensenrechtendiplomatie tussen China en het Westen. Achtereenvolgens zullen de multilaterale mensenrechtendiplomatie en vervolgens de bilaterale mensenrechtendiplomatie tussen China en het Westen worden geanalyseerd.

Het onderzoek zal noodzakelijkerwijs moeten worden afgebakend in tijd. Pas in de jaren negentig werden mensenrechten een gevoelige kwestie in de relaties tussen China en het Westen. Vanwege de grote impact van het Tiananmen-incident en de diplomatieke consequenties hiervan is er in de loop van de jaren negentig veel literatuur verschenen en onderzoek gedaan naar de westers-Chinese mensenrechtenbetrekkingen. Het literatuuraanbod over het eind van de jaren negentig en het begin van de eenentwintigste eeuw is geringer en kent veel hiaten. Dit komt vooral doordat de westers-Chinese mensenrechtenbetrekkingen steeds stabielere werden en er weinig belangrijke veranderingen te onderzoeken waren. Het onderzoek beperkt zich dan ook hoofdzakelijk tot de jaren negentig waarin de mensenrechtendiplomatie tussen China en het Westen zowel is ontstaan als een turbulente evolutie heeft ondergaan.

De Verenigde Staten speelt een leidende rol in de westerse houding tegenover China op het gebied van mensenrechten. Sinds de jaren tachtig oefent de Verenigde Staten met regelmaat een zeer hoge druk uit op het regime in Beijing om de rechten van zijn burgers beter na te leven en uit te breiden.³⁶ Omdat de bilaterale verhouding tussen China en de Verenigde Staten de toon zette voor het gehele Westen, zal een beschouwing van de mensenrechtendiplomatie tussen beide landen de motieven en onderhuidse belangen inzichtelijk maken. Ook in Europa staan mensenrechten hoog in het vaandel en onderhouden veel landen mensenrechtendialogen met China. Hoe verhoudt zich de diplomatieke druk vanuit Europa tot die van de Verenigde Staten? Wat is de opstelling van de Europese Unie en hoe gaat China om met de mensenrechtenpressie vanuit Europa? Samen met de Verenigde Staten stelt Europa zich het scherpst op ten aanzien van de Chinese mensenrechtensituatie. De Europese opstelling verschilt in vorm en mate van de Amerikaanse houding, maar vertoont op hoofdlijnen veel overeenkomsten.

³⁶ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 61-63.

De bestudering van China's participatie in de mensenrechteninstuties van de Verenigde Naties zal ook bijdragen aan een beter inzicht in de beweegredenen van de Chinese mensenrechtendiplomat. Het is hier de vraag in hoeverre China baat heeft bij deze participatie en wat voor (in)directe gevolgen en effecten deze betrokkenheid voor China heeft. Aan de hand van China's opstelling en gedragspatronen in de multilaterale mensenrechtenfora zal hopelijk duidelijk worden waarom China zich toch actief in deze instituties opstelt.

Met behulp van deze twee cases zullen zowel bilaterale als multilaterale relaties tussen China en de belangrijkste westerse mensenrechtenuoervechters aan de orde worden gesteld. Het uiteindelijke doel zal zijn om in de conclusie te kunnen reflecteren op de belangrijkste, en vaak verborgen, drijfveren van China's mensenrechtendiplomat en -beleid.

1.5 Wetenschappelijke relevantie

Het onderzoek is om meerdere redenen wetenschappelijk relevant. Binnen het wetenschappelijke debat bestaat er veel discussie over China's strategische richting. Hoewel veel wetenschappers de Chinese buitenlandse politiek als door het realisme gestuurd zien, vindt er nog discussie plaats of het gaat om een offensieve of juist een meer defensieve koers.³⁷

Het onderzoek naar China's mensenrechtendiplomat is relevant omdat het indicatief is voor China's buitendlands beleid.³⁸ China's mensenrechtensituatie is een van de gevoeligste onderwerpen in de relatie tussen China en het Westen. De diplomatieke houding die China zich aanmeet in de mensenrechtendiplomat is in sterke mate

³⁷ Fathollah-Najad, A., 'Offensive Realism: Concepts of Power', *Politische Theorie*, vol.1 (2006) 39-42.

³⁸ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 12.

exemplarisch voor de toon van zijn algehele buitenlandse beleid.³⁹ Terwijl China steeds meer verweven raakt in de wereldhandel en politiek, blijven mensenrechten de grootste diplomatieke hinderpaal in de internationale betrekkingen met het Westen.⁴⁰

In de wetenschappelijke literatuur is sprake van een lacune als het gaat om China's mensenrechtendiplomatie. Hoewel er in het recente verleden wel enig onderzoek naar China's mensenrechtenpolitiek heeft plaatsgevonden, was dit vrijwel altijd gericht op de implicaties van het Tiananmen-incident en de directe jaren daarop. Vanaf dat moment stond China's mensenrechtensituatie hoog op de politieke agenda van het Westen. Het verdere verloop van China's mensenrechtenpolitiek in de jaren negentig en daarna is een nog bijna onbeschreven thema. In de loop van de jaren negentig zijn er enkele studies verschenen die zich richten op de historische en culturele achtergrond van China's mensenrechtensituatie. Ook zijn er nog onderzoeken geweest naar China's juridische implementatie van mensenrechtenverdragen. Beide soorten studies laten de wisselwerking tussen Chinese en westerse mensenrechtendiplomatie onbelicht.

Daarnaast mengt deze scriptie zich in de discussie over welke variant van het realisme China's buitenlandse politiek het beste benadert. Meerdere wetenschappers hebben China's buitenlandse politiek onderzocht en kwamen tot de conclusie dat China's gedrag het sterkste overeenkomt met de karakteristieken van het defensieve realisme.⁴¹ China's mensenrechtendiplomatie wordt in deze analyses echter niet geanalyseerd. Deze scriptie hoopt daarom te kunnen beantwoorden of ook deze buitengewone tak van China's buitenlandse politiek de eerdere wetenschappelijke analyses bevestigt en kan aanvullen. De vraag is dan ook in hoeverre China's buitenlandse beleid overeenkomt met het

³⁹ Chan, G., *China's Compliance in Global Affairs: Trade, Arms Control, Environmental Protection, Human Rights* (Wellington, 2005) 180.

⁴⁰ Qi, Zhou, 'Conflicts over Human Rights between China and the US', *Human Rights Quarterly*, vol. 27 (2005) 105-106.

⁴¹ Heller, 'Power Projections of the People's Republic of China', 27

defensieve realisme.

1.6 Literatuur

Voor deze scriptie wordt gebruikgemaakt van een grote verscheidenheid aan materiaal. Omdat de focus van het onderzoek is waarom China met zijn actieve mensenrechtenbeleid zo tegen zijn eigen belangen en doelstellingen in lijkt te druisen, zal gebruik worden gemaakt van de literatuur die China's buitenlands beleid en mensenrechtendiplomatie analyseert. Hoewel deze literatuur andere onderzoeksuitgangspunten heeft, komen hierin wel China's politieke en diplomatieke overwegingen achter het beleid naar voren. Uit de stof over mensenrechten in China's buitenlands beleid zullen de regelmatigheden en patronen zoveel mogelijk naar voren worden gehaald als voorbeelden waarop de theorie van het defensieve realisme kan worden toegepast.

Hoofdstuk 2. China's multilaterale mensenrechtendiplomatie binnen de Verenigde Naties

In dit hoofdstuk zal China's multilaterale mensenrechtendiplomatie aan de orde worden gesteld. Het is gezien de onderzoeksvraag zeer verrassend dat China al sinds de jaren tachtig actief participeert in de mensenrechtenorganen van de Verenigde Naties. Met het onderzoeken van China's mensenrechtendiplomatie in deze organisaties zal een analyse worden gemaakt van de beweegredenen en de voor- en nadelen voor China van zijn deelname hierin.

2.1 Mensenrechtenregimes in de Verenigde Naties en China's participatie

In 1971 verkreeg de Volksrepubliek China het lidmaatschap van de Verenigde Naties, nadat het zijn relaties met de Verenigde Staten en het Westen als geheel had verbeterd door gezamenlijk een strategische driehoek tegen de Sovjet-Unie te vormen. De intrede in de Verenigde Naties was voor China essentieel, omdat het nu ook de voormalige Taiwanese zetel in de V.N.-Veiligheidsraad kreeg toebedeeld en nu in staat was zijn stempel te drukken op belangrijke internationaal-politieke kwesties. Sinds de machtsovername van de Communistische Partij in 1949 was China's V.N.-lidmaatschap namelijk in handen van Nationalistisch China.

De eerste tien jaar wist China nog weinig raad met zijn nieuwe aandeel in de Verenigde Naties. Door een combinatie van de roerige binnenlandse politiek rond Mao's dood en opvolging en de langzame socialisatie en het leerproces in een internationale organisatie stelde China zich de eerste tien jaar nog enigszins passief op in de Verenigde Naties.⁴² De economische hervormingspolitiek van Deng Xiaoping die vanaf 1979 werd ingezet vereiste van China meer engagement in de internationale

⁴² Kent, A., 'China's International Socialization: The Role of International Organizations', *Global Governance*, vol. 8 (2002) 344-345.

politiek: belangen en doelstellingen konden effectiever worden bevorderd met behulp van de Verenigde Naties.⁴³ In samenhang met zijn actievere V.N.-brede opstelling begonnen Chinese diplomaten nu ook de mensenrechtenfora te frequenteren. Deze toenemende betrokkenheid resulteerde vanaf 1981 in het lidmaatschap van het belangrijkste V.N.-mensenrechtenorgaan, de toenmalige Mensenrechtencommissie, nu de Mensenrechtenraad.⁴⁴

Sindsdien is China telkens herkozen voor het Commissielidmaatschap. Naast de Mensenrechtencommissie bestaat er een belangrijke, en meer gepolitiseerde Sub-Commissie inzake Promotie en Bescherming van Mensenrechten, waarin China vaak onder kritisch vuur kwam te liggen. Verder werd de Commissie ondersteund door een netwerk van werkgroepen en speciale rapporteurs, die landen- en themaspecifieke kwesties aan de kaak stelden. In 2006 is de Commissie hervormd tot de Mensenrechtenraad, met als doel de effectiviteit en geloofwaardigheid van het mensenrechtenforum te verbeteren en de Raad minder als politieke speelbal van regionale groeperingen te laten fungeren.⁴⁵ Ook in de Raad heeft China weer een vaste zetel weten te bemachtigen.

China's actieve aandeel in de mensenrechtenpolitiek wordt onderstreept door de vele internationale mensenrechtenverdragen die het land al heeft ondertekend en geratificeerd. Ook is China in de jaren tachtig lid geworden van de belangrijkste verdragscomités. Natuurlijk speelt het mee dat China in deze periode nog nauwelijks onder internationale kritiek lag en dus weinig van deze verdragen had te vrezen. Dit is echter niet volledig genoeg. In de late jaren negentig - waarin China's mensenrechtensituatie fel bekritiseerd werd - heeft China zich namelijk ook gecommitteerd aan het cruciale Internationale Verdrag

⁴³ Coopers, A.F., 'Do the Asian Drivers pull their Diplomatic Weight? China, India and the United Nations', *World Development*, vol. 36 (februari 2008) 296.

⁴⁴ *Human Rights White Paper of the Chinese Government*, 'Beijing 's Active participation in International Human Rights Activities' (November 1991)

⁴⁵ Schrijver, N., 'The UN Human Rights Council: A New 'Society of the Committed' or just old wine in new bottles?', *Leiden Journal of International Law*, vol. 20 (2007) 812-813.

inzake Economische en Sociale Rechten, een van de meest gewichtige internationale mensenrechtenverdragen.⁴⁶ Het andere belangrijke Internationale Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten heeft China wel ondertekend, maar het verdrag is tot op de dag van vandaag niet geratificeerd. Uit de betrokkenheid bij de internationale verdragen valt op te maken dat China zichzelf op een 'moral high ground' wil plaatsen ten opzichte van westerse landen en de ratificaties moeten dan ook vooral worden gezien als concessies en een open deur beleid om China's internationale imago te handhaven. Van integratie en bekrachtiging van de verdragen in de nationale wetgeving is nog nauwelijks sprake; dit blijft dan ook een pijnpunt in de relaties tussen China en het Westen.⁴⁷

In de volgende paragraaf zal worden gekeken naar het grootste spanningspunt voor China in de Mensenrechtencommissie, de anti-China resoluties.

2.2 Pijnlijke resoluties

China's optreden in de Mensenrechtencommissie beperkte zich vooral tot het veroordelen van ideologisch getinte kwesties, zoals de apartheid in Zuid-Afrika of de Sovjet-bezetting van Afghanistan.⁴⁸ China zelf was in de jaren tachtig nooit het mikpunt van mensenrechtenkritiek, zelfs de Tibetkwestie werd niet aangeroerd; China's strategische relatie met het Westen wordt hiervoor als hoofdoorzaak aangevoerd.⁴⁹ Wel werd er door non-gouvernementele organisaties in toenemende mate – vooral door de meer open situatie vanaf 1979 - aandacht besteed aan de Chinese mensenrechtensituatie, met kritische rapporten en publicaties tot gevolg.⁵⁰ Het was echter pas de harde repressie van de studentenprotesten op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989 waarmee

⁴⁶ Chan, *China's Compliance in Global Affairs*, 183-184.

⁴⁷ Lee, Katie, 'China and the International Covenant on Civil and Political Rights: Prospects and Challenges', *Chinese Journal of International Law*, vol. 6 (2007) 471-474.

⁴⁸ Nathan, 'Human Rights in Chinese Foreign Policy', 624-627.

⁴⁹ Qi, 'Conflicts over Human Rights between China and the US', 106.

⁵⁰ Nathan, 'Human Rights in Chinese Foreign Policy', 631-632.

China zich de woede van de internationale gemeenschap op zijn hals haalde.

De meest verregaande maatregel die de internationale gemeenschap tegen een land kan nemen in de mensenrechtenfora is het indienen van een veroordelende resolutie. Dit mechanisme wordt ook wel 'public shaming' genoemd en wordt door regeringen als de grootst mogelijke schande gezien.⁵¹ Veroordelende resoluties stellen namelijk op zeer publieke wijze de mensenrechtensituatie in een bepaald land aan de kaak en trekken daarbij impliciet de legitimiteit van het betreffende regime in twijfel. Daarnaast wordt in resoluties vaak opgeroepen tot verbetering en internationale controle (bijvoorbeeld door het zenden van mensenrechten onderzoeksteams). Dit wordt door veel landen – met China voorop – als een grove schending van de nationale soevereiniteit gezien en als een uiterst onwenselijke interferentie in zijn interne aangelegenheden.⁵² De negatieve weerslag die een 'public shaming'-resolutie op het internationale imago van een land heeft, heft ook effect op zijn economische betrekkingen (vermindering buitenlandse investeringen, wegtrekkende multinationals et cetera). Het moge duidelijk zijn dat een opkomende en zich ontwikkelende grootmacht als China er alles aan gelegen is een dergelijke negatieve spiraal koste wat kost te vermijden.

Al in de eerste bijeenkomst van de Mensenrechtencommissie na het Tiananmen-incident waren er grote diplomatieke inspanningen van de westerse commissieleden om China's optreden met een strenge resolutie te veroordelen en om de kwestie nader te laten onderzoeken. Gedurende de jaren negentig werd vrijwel elke Commissiezitting geprobeerd een dergelijke resolutie in stemming te brengen. China stelde daarentegen tijdens de bijeenkomsten en daaromheen alle diplomatieke middelen in werking om de resoluties te blokkeren en ongeldig te laten verklaren. In de meeste gevallen werd dit bereikt door met een procedurele 'no action'

⁵¹ Wachman, A., 'Does the diplomacy of shame promote human rights in China?', *Third World Quarterly*, vol. 22 (2001) 264-266.

⁵² Qi, 'Conflicts over Human Rights between China and the US', 118-121.

stemming de anti-China resolutie te verwerpen; hiervoor had China dan wel voldoende medestanders in de Commissie nodig. De Chinese regering zag deze resoluties, die meestal door de Verenigde Staten werden geïnitieerd (en anders achter de schermen georganiseerd), als Amerikaanse aanvallen om zich met China's interne aangelegenheden te bemoeien. De instrumenten die de Chinese diplomaten gebruikten om het tij te keren waren een zeer actieve lobby onder andere leden uit de ontwikkelende wereld, het uiten van (economische) dreigementen richting westerse delegaties en later pogingen tot hervorming en institutionele afzwakking van de V.N.-mensenrechtenorganen.

Men zou eerder verwachten dat China zich na de vloedgolf van kritiek die vanaf 1989 ontstond meer gedeisd zou opstellen om zich niet teveel te vervreemden van de internationale gemeenschap. Toch stelde China zich juist steeds hardnekkiger op om de westerse kritiek te pareren en was er zelfs verharding in zijn principes zichtbaar.⁵³ Een belangrijk wapen bij deze contradiplomatie was China's zetel in de Veiligheidsraad; hoewel China zijn veto weinig gebruikte, hing de mogelijkheid toch als een zwaard van Damocles boven de mensenrechtendiplomatie. Toen de subcommissie in 1990 een krachtige resolutie over Tibet indiende, overwoog China zijn veto inzake een Irak-resolutie in de Veiligheidsraad te gebruiken; in allerijl werd daarop de Tibetresolutie ingetrokken.⁵⁴ Dit voorbeeld toont aan dat China een zeer instrumentele kijk heeft op zijn V.N.-lidmaatschap, en naar alle waarschijnlijkheid zijn belangen beter denkt te kunnen bevorderen binnen de organisatie dan erbuiten.

Een ander diplomatiek middel dat China vanaf de jaren negentig inzette om de westerse resoluties te bestrijden was een actieve steunverwerving onder – voornamelijk Afrikaanse en Aziatische - ontwikkelingslanden. De Mensenrechtencommissie en Raad kennen een

⁵³ Fleay, C., 'The Impact of Internal and External Responses to Human Rights Practices in China: The Chinese Government and the Spiral Model', *presented at the BISA Conference* (Kent 2004) 100-101.

⁵⁴ Brody, R., 'The 42nd Session of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities', *Human Rights Quarterly*, vol. 13 (1991) 274.

regionale indeling van de 53 leden, waarvan de meerderheid afkomstig is uit Aziatische, Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse landen. Onder deze groepen kon China op veel steun rekenen als het de stemming over een anti-China resolutie betrof. Dit vergde van China niettemin veel inspanning. Zo werden deze landen, die vaak ook sterk afhankelijk waren van westerse ontwikkelingshulp en dus een risico namen, over de streep getrokken met economische prikkels en eenzelfde diplomatieke steungarantie in het geval dat ze ook mensenrechtenkritiek zouden krijgen. Daarnaast breidde China – vooral vanwege economische belangen - zijn bilaterale diplomatie vanaf de jaren negentig zeer sterk uit in de meeste ontwikkelingslanden en werden veel van deze landen in economische en politieke sfeer meer afhankelijk van China.⁵⁵ Het resultaat van deze actieve binding aan regionale groepen was dat de groepen ook op andere mensenrechtenkwesties gingen samenwerken, en de mensenrechtenorganen dus sterker gepolitiseerd en gepolariseerd raakten.

China richtte zijn lobbydiplomatie niet alleen op ontwikkelingslanden. Het westerse samenwerkingsverband binnen de Verenigde Naties, de WEOG (Western European and Others Group), trad in de vroege jaren negentig nog als een sterke eenheid op tegen de Chinese mensenrechtenschendingen. De toenemende economische verstrengeling van westerse economieën met China maakte het voor de Chinese diplomaten gemakkelijker om onder deze groep een spel van verdeel en heers te spelen.⁵⁶ In dit verband waren het overigens niet alleen economische argumenten waarmee Chinese diplomaten diverse Europese landen overstag kregen. China bood de meeste westerse landen vanaf 1995 zogenaamde bilaterale dialogen aan. Vrijwel alle westerse landen gingen hiermee in zee omdat het namelijk een win-win situatie opleverde. China ontsnapte op deze wijze aan de enorme internationale druk en een steeds kritischer binnenlands nationalisme als gevolg van de

⁵⁵ 'Who will condemn China?', *The Economist*, vol. 358 (2001) 23.

⁵⁶ Kent, A., *China, the United Nations and Human Rights: The Limits of Compliance* (Philadelphia, 1999) 75.

internationaal uitgesproken V.N.-kritiek. En westerse regeringen wonnen de binnenlandse publieke opinie voor zich door de meer directe en persoonlijker mensenrechtendialoog als nieuw beleidsinstrument aan te prijzen.⁵⁷ Deze ombuiging van multilaterale naar bilaterale mensenrechtendiplomatie toont ten eerste de toenemende kracht van China om de multilaterale druk en kritiek te bestrijden. Daarnaast toont het China's sterke neiging naar coöperatie in plaats van confrontatie, zoals de eerste jaren na het Tiananmen-incident veelvuldig had plaatsgevonden. Door binnen de Verenigde Naties en zijn mensenrechtenforum gebruik te maken van wortel en stok-tactiek richting ontwikkelingslanden en verdeel en heers-tactiek richting westerse landen heeft China op effectieve manier de internationale gemeenschap weten te manipuleren en de heftige multilaterale kritiek weten af te zwakken tot meer ceremoniële bilaterale dialogen.⁵⁸

De Mensenrechtencommissie heeft China na 1989 met een nieuwe problematiek opgezaaid. De Chinese regering zag dat cruciale principes als nationale soevereiniteit en zijn eigen visie op mensenrechten ernstig onder druk kwamen te staan. Om zijn internationale imago en diplomatieke beweegruimte te behouden is China een coöperatieve koers ingeslagen. Door op momenten een harde toon te bezigen gaf China aan de internationale gemeenschap aan waar zijn grenzen lagen en probeerde zo tegelijkertijd het diplomatieke initiatief te behouden.⁵⁹ Op harde confrontatie liep het vrijwel nooit uit; China toonde en toont zich in de meest verregaande gevallen bereid om over zijn soevereiniteit te onderhandelen, zoals het bijvoorbeeld deed toen het rapporteurs toeliet of onder internationale druk lid werd van belangrijke internationale verdragen.⁶⁰

2.3 Een andere visie op mensenrechten

⁵⁷ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 113.

⁵⁸ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 125.

⁵⁹ Kent, 'China's International Socialization', 353.

⁶⁰ Kent, *China, the United Nations and Human Rights*, 82.

Een pijler van China's mensenrechtenbeleid is de energieke promotie van zijn eigen theoretische zienswijze en opvattingen over mensenrechten. China legt – evenals de meeste Aziatische en andere ontwikkelingslanden – de nadruk op economische en sociale rechten en het recht op ontwikkeling. Daarnaast voert China een krachtige strijd tegen het – in zijn ogen – westerse mensenrechtenuniversalisme. In al zijn *whitepapers* en alle relevante verklaringen over mensenrechten beroept China zich op het gebrek aan cultureel onderscheid in de internationale mensenrechtenwetgeving en standaarden, waar de westerse rechtsdefinities een vormende uitwerking op hebben gehad.⁶¹ Vanaf de vroege jaren negentig, waarin een toenemende actieve participatie van China zichtbaar werd, stelde China zich ook meer en meer op als voorvechter van de mensenrechtensvisie van ontwikkelingslanden. De eerder genoemde coalitie tussen China en de Commissieleden, afkomstig uit de ontwikkelingswereld, ontwikkelde zich steeds meer tot voertuig van kritiek op het gevestigde 'westerse' mensenrechtenspectrum.

De toetreding van China tot de belangrijkste mensenrechtenverdragen moet dan ook voor een belangrijk deel gezien worden als een tactiek om de totstandkoming van internationale mensenrechtenwetgeving te beïnvloeden en deze meer in lijn te brengen met de Chinese visie. China's rol als voorvechter van de mensenrechtenszienswijze van de Derde Wereld levert zo indirect een sterke machtsbasis waarmee China niet alleen de bredere belangen van de ontwikkelingslanden kan bevorderen, maar deze groepsmacht ook voor zijn eigen belangen kan inzetten. Een goed voorbeeld is de hervorming van de Mensenrechtencommissie naar de Mensenrechtenraad in 2006. Tijdens dit proces heeft China op vele manieren met grote groepssteun geprobeerd – soms met succes – om het mandaat en de mechanismen van de Raad te verzwakken en het mensenrechtenforum ineffectief te

⁶¹ Nathan, 'Human Rights in Chinese Foreign Policy', 640.

maken.⁶² Maar ook in de Mensenrechtencommissie wist China zich met andere gelijkgezinde staten in te zetten voor een verkleining en verzwakking van de V.N.-mensenrechteninstituten.⁶³ In de jaren negentig heeft China bijvoorbeeld meerdere initiatieven ondernomen om de Mensenrechtencommissie verschillende 'bevooroordeelde en subjectieve' instrumenten te ontnemen, zoals de subcommissie inzake bescherming van mensenrechten waar de meeste anti-China resoluties totstandkwamen.

In 1993 werd in Wenen een cruciale mensenrechtenconferentie georganiseerd. Het was een beslissende conferentie vanwege de toenemend belangrijke rol die mensenrechten in het nieuwe internationale statensysteem begonnen in te nemen na het einde van de Koude Oorlog. Het was de bedoeling om hier een internationale consensus te bereiken over hoe het mensenrechteninstrumentarium kon worden versterkt. Tijdens deze conferentie en de voorbereidende werkgroepen wierp China zich opnieuw op als de voorman van de ontwikkelingslanden. China's inspanningen waren erop gericht de westerse mensenrechtenstandaarden te verzwakken en zijn visie op mensenrechten hiervoor in de plaats te stellen. De Chinese uitgangspunten waren het belang en de toepassing van nationale soevereiniteit en non-interferentie op mensenrechten en een nadruk op cultureel relativisme, om zo het heersende mensenrechtenuniversalisme (alle mensenrechten zijn even belangrijk en bovendien ondeelbaar, zowel politieke als sociaal-economische rechten) in diskrediet te brengen.⁶⁴ De uitkomsten van de conferentie waren dan ook een toegenomen kloof tussen Noord en Zuid en een zwak

⁶² Website Ministerie van Buitenlandse Zaken, Kamerbrief inzake verslag Vijfde Zitting Mensenrechtenraad.

<http://www.minbuza.nl/nl/actueel/brievenparlement,2006/10/Kamerbrief-inzake-Tweede-zitting-VN-Mensenrechtenr.html>

Hier zien we dat China zich inzet om zijn greep over het Mensenrechtencommissariaat te versterken en het mandaat van dit kantoor in te perken. Vergelijkbare kwesties zijn de afzwakking en pogingen tot afschaffing van de landenrapporteurs en 'public shaming'

⁶³ Kim, Samuel, *What If China doesn't Democratize. Implications for War and Peace* (Armonk, 2000) 143.

⁶⁴ Kent, *China, the United Nations and Human Rights*, 183-193.

uitkomstdocument waarin een moeizaam voorlopig compromis was neergelegd.⁶⁵

De visie op mensenrechten die de Chinese regering voorstaat, wordt in de V.N.-mensenrechtenfora met grote regelmaat gepropageerd en bevorderd. Mensenrechten worden vanuit de Chinese (en Aziatische) optiek gezien als rechten voor het collectief. Het recht op economische en sociale ontwikkeling van de bevolking als geheel wordt in de rangorde boven politieke rechten gesteld.⁶⁶ China lijkt de Mensenrechtencommissie- en Raad dan ook als instrument te gebruiken om deze optiek in de ontwikkelende internationale wetgeving te verwerken en het accent van de mensenrechtendiscussies zoveel mogelijk op dit debat toe te spitsen. Er zijn voldoende voorbeelden en bewijsmateriaal voorhanden om aan te kunnen tonen dat China zijn lidmaatschap van de mensenrechtenfora vooral gebruikt om op langere termijn een verschuiving in het karakter en de normen van de gevestigde internationale mensenrechtenstandaarden teweeg te brengen.⁶⁷

2.4 China's multilaterale mensenrechtendiplomatie vanuit het perspectief van het defensieve realisme

China is zich sinds zijn toetreding tot de Verenigde Naties geleidelijk aan actiever gaan opstellen in de Mensenrechtencommissie. Het Tiananmen-incident bracht in 1989 een kentering aan in de houding van de internationale gemeenschap richting China. Een hoge mate van internationale kritiek, sancties en diplomatieke druk hebben China aangezet tot een intensieve inspanning om hieraan voldoende tegenwicht te bieden. China's belangrijkste doelstellingen werden het verdedigen van zijn soevereiniteitsprincipe, het handhaven van zijn internationale imago en het naar eigen opvatting in evenwicht brengen en beïnvloeden van de internationale mensenrechtenstandaarden. In het bereiken van deze

⁶⁵ Fleay, 'The Impact of Internal and External Responses to Human Rights Practices in China', 157-161.

⁶⁶ Qi, Conflicts over Human Rights between China and the USA, 116-118.

⁶⁷ Kent, *China, the United Nations and Human Rights*, 236-238.

doelen is China in zekere mate geslaagd, waarbij kan worden opgemerkt dat China hardvochtige middelen niet schuwde (zoals het dreigement van de Veiligheidsraadresolutie). Hoewel het zich op meerdere momenten laat aanzien dat China een offensieve en agressieve koers vaart, wijzen de meeste elementen uit zijn multilaterale diplomatie toch op een koers die meer in overeenstemming lijkt met het defensieve realisme.

China heeft het in de Mensenrechtencommissie zwaar te verduren gehad en heeft hier internationaal en diplomatiek onder geleden. Omdat de belangrijkste buitenlandpolitieke-doctrines van de Chinese regering - het soevereiniteits- en non-interferentieprincipe - hierdoor zwaar onder druk kwamen te staan, heeft de regering de afweging gemaakt dat men liever een defensieve koers vaart binnen de mensenrechteninstituties dan dat men zich hieruit terugtrekt in isolement.

Het defensieve realisme stelt dat staten binnen internationale regimes effectiever invloed kunnen uitoefenen dan daarbuiten, voornamelijk omdat de nadruk hier meer op coöperatie en conflictresolutie ligt. Ongetwijfeld hangen China's succesvolle lobby en gehaaide mensenrechtendiplomatie daarnaast ook samen met zijn toenemende positie binnen de internationale machtsverhoudingen. De globale economische invloed van China was in de jaren negentig al dusdanig groot dat veel landen het risico niet wilden lopen de betrekkingen met China te bekoelen door het uiten van mensenrechtenkritiek. China's diplomatieke inspanningen om de mensenrechtenmechanismen en het mandaat van de mensenrechtenfora te verzwakken, teneinde de westerse coalitie tegen elkaar uit te spelen en de gevestigde mensenrechtenstandaarden te bestrijden, wijzen erop dat de Chinese regering zijn invloed beter denkt te kunnen vergroten binnen het systeem dan erbuiten.⁶⁸ Internationale instituties maken zodoende een vaste component uit van China's mensenrechtenpolitiek.

Ook de kwestie van het veiligheidsdilemma hoopt China met zijn V.N.-mensenrechtenparticipatie te bevorderen. Hoewel de vaak harde

⁶⁸ Kent, 'China's International Socialization', 357-359.

bewoordingen en sporadische dreigementen van de Chinese diplomaten dit enigszins tegenspreken, wint de handhaving van zijn nationale imago en goede betrekkingen het vaak toch van de rigoureuze verdediging van zijn nationale belangen en principes: China heeft ten tijde van hoge druk al vele malen concessies gedaan en heeft al meerdere malen laten zien dat zijn soevereiniteitsprincipe niet absoluut maar relatief is in onderhandelingen.⁶⁹ De diplomatieke opstelling van China in de Mensenrechtencommissie kan zodoende als conflictvermijdend worden aangemerkt.

Het machtsrealisme speelt een belangrijke rol in China's motivatie voor participatie. Beijing beseft dat het voor goede economische en politieke betrekkingen en zijn internationale imago niet afzijdig kan blijven, maar stelt wel alles in werking en benut alle mogelijkheden om zijn eigen belangen toch zoveel mogelijk te blijven promoten. De basis van de samenwerking en groepsvorming die China aangaat met andere ontwikkelingslanden is er vooral in gelegen een sterkere vuist te maken voor de eigen mensenrechtensvisie en westerse kritiek op China's mensenrechtensituatie af te weren. Het gezamenlijke front dat dit samenwerkingsband vormt tegen het westerse rechtenuniversalisme, het 'public shaming' van landen en het ferme mandaat van de Mensenrechtencommissie/Raad vormen zo een effectief instrument van de Chinese buitenlandse politiek. Deze duurzame interstatelijke coöperatieve houding van China om zo zijn macht en invloed effectiever aan te wenden is dan ook volledig in overeenstemming met de voorspellingen van het defensieve realisme.

Als we tenslotte kijken naar de invloed van de binnenlandse politiek en de perceptie van het Chinese leiderschap op China's mensenrechtendiplomatie zien we dat beiden met betrekking tot de V.N.-participatie nauw samenhangen. Een argument waarmee de Chinese staat zijn autoritaire houding legitimeert en waarin ook de Chinese bevolking voor een groot deel in meegaat, is dat deze autoritaire opstelling

⁶⁹ Chen, 'Explaining China's changing discourse on Human Rights', 173.

resulteert in een gegarandeerd politiek evenwicht; een vereiste voor stabiele economische groei en dus sociale en economische ontwikkeling van de bevolking.⁷⁰ Multilaterale mensenrechtenkritiek wordt door China dan ook fel bestreden op grond van dit ontwikkelingsprincipe en de eigen collectieve visie op mensenrechten. Daarnaast zag de Chinese regering de V.N.-kritiek vooral als een door de Verenigde Staten geleide poging tot interne bemoeienis met China en meende dat het dus onvermijdelijk was zich te verzetten tegen deze westerse inmenging.⁷¹

⁷⁰ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 25.

⁷¹ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 120.

Hoofdstuk 3. China's bilaterale mensenrechtendiplomatie

Mensenrechten spelen in zowel multilaterale fora als in bilaterale betrekkingen een belangrijke rol. Het feit dat staten in multilaterale organen als de Verenigde Naties in principe gelijk aan elkaar zijn en de stemmen evenveel gewicht hebben, zorgt ervoor dat mensenrechten hier vanuit een geheel andere dimensie moeten worden gezien. In bilaterale betrekkingen speelt de machtspositie van staten juist een grotere rol; hoe sterker de staat en zijn wereldwijde invloed, hoe meer impact zijn mensenrechtenpressie zal hebben.

Omdat er duidelijke verschillen zijn tussen de diplomatie tussen China en de Verenigde Staten en China en de West-Europese staten zullen deze relaties in afzonderlijke paragrafen worden behandeld. Hieraan voorafgaand zal er worden stilgestaan bij de instrumenten en methodes die in de bilaterale mensenrechtendiplomatie worden gehanteerd door zowel de druk uitoefenende staat als de onder vuur liggende staat. Tenslotte zal China's bilaterale diplomatie worden gewogen aan de hand van de stellingen van het defensieve realisme.

3.1 Instrumenten

De bilaterale mensenrechtendiplomatie van westerse landen, die erop gericht is de mensenrechtensituatie in een bepaald land te verbeteren, kent een andere structuur dan de multilaterale mensenrechtendiplomatie zoals uitgeoefend binnen internationale organisaties. Hoewel beide soorten betrekkingen niet los van elkaar zijn te zien en veel overlap vertonen, wordt de bilaterale mensenrechtendiplomatie gekenmerkt door geheel andere afwegingen en besluitvorming. Ook de verregaande eenheid die de westerse diplomatie vertoont in de multilaterale diplomatie is verre vanzelfsprekend te noemen in de bilaterale betrekkingen met China. Om de bilaterale diplomatie inzake mensenrechten te kunnen doorgronden volgt eerst een behandeling van de verschillende

diplomatieke instrumenten die China en de westerse landen inzetten en hebben ingezet.

In de afgelopen twintig jaar hebben westerse regeringen aangetoond over een breed scala aan beleidsinstrumenten te beschikken om de Chinese regering onder druk te zetten met het doel zijn mensenrechtensituatie te verbeteren. Een belangrijke factor hierin is de mate van druk, die verschilt per instrument en, zoals straks wordt aangetoond, door de jaren is afgenomen. De westers-Chinese mensenrechtendiplomatatie wordt hoofdzakelijk gekenmerkt door een onstuimige publieke diplomatie; een krachtige economische diplomatie en een hoge mate van *linkage* van mensenrechten aan andere diplomatieke kwesties.

Westerse regeringen en politici worden door verschillende nationale en internationale actoren (non-gouvernementele organisaties en *civil society*) aangespoord China's mensenrechtensituatie te kritiseren. Om hier gehoor aan te geven wordt vaak gekozen voor publieke diplomatie, zoals kritische publieke uitingen van de regering of het sponsoren van een anti-China resolutie binnen de multilaterale fora. Ook het onderhouden van een mensenrechtendialoog, waarbij de desbetreffende westerse staat met regelmaat op hoog politiek niveau mensenrechten aan de orde stelt en bediscussieert. Deze activiteiten kennen een openbaar karakter en komen vaak voort uit de pressie van een actieve westerse anti-China lobby en de morele verantwoordelijkheden van westerse regeringen.⁷² Openlijke bilaterale kritiek raakt een gevoelige snaar bij de Chinese regering, die er juist alles aan gelegen is zijn internationale status en imago te vergroten. Tevens is de Chinese regering erop bedacht dat de internationale kritiek afbreuk aan zijn nationale en internationale legitimiteit kan doen.⁷³

Als reactie hierop heeft de Chinese regering een geraffineerd assortiment aan counterdiplomatieke maatregelen ontwikkeld. Deze kunnen worden onderscheiden in coöperatieve en op confrontatie gerichte

⁷² Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 78-81.

⁷³ Copper, J., *Coping with a bad image: Human rights in the People's Republic of China* (Lanham 1997) 22-26.

maatregelen. Om de westerse kritiek tegemoet te komen doet China regelmatig concessies op het terrein van mensenrechten. Hierbij kan worden gedacht aan het vrijlaten van dissidenten, het initiëren van of deelnemen aan bilaterale mensenrechtendialogen en het implementeren van mensenrechtenwetgeving. China spant zich echter minstens zo hard in om de mensenrechtenkritiek te bestrijden en te neutraliseren. Om dit te bereiken wordt er veelal gebruik gemaakt van economische diplomatie, waarover later meer. Een pijler van deze counterdiplomatie is een omvangrijk propagandabeleid waarin de Chinese mensenrechtenswijze centraal wordt gesteld. Deze propagandacampagne vindt veel gehoor onder China's binnenlandse publiek en vele ontwikkelingslanden.⁷⁴ Een andere pijler is het bedrijven van machiavellistische machtspolitiek, waarbij China probeert de Europese Unie tegen de Verenigde Staten uit te spelen en onder de Europese staten onderling een politiek van verdeel en heers na te jagen.

Economische diplomatie vormt de spil in de bilaterale mensenrechtenbetrekkingen tussen China en het westen. Zowel China als de westerse regeringen gebruiken economische sancties, economische stimuli en economische wraakacties om de andere partij onder druk te zetten.⁷⁵ De centrumrol van economische 'mensenrechten' diplomatie hangt samen met de sterk groeiende wederzijdse afhankelijkheid van de Chinese en westerse economieën vanaf de jaren negentig van de twintigste eeuw.⁷⁶ Het is dan ook op economisch gebied dat men de ander het hardst kan treffen en zo denkt de meest effectieve invloed uit te kunnen oefenen. Deze vorm van *linkagediplomatie*, waarbij de handelsbetrekkingen afhankelijk worden gemaakt van het bevorderen van de mensenrechtensituatie zien we ook optreden bij andere gevoelige kwesties tussen China en het Westen, zoals Taiwan, Hong Kong en wapenexport/import.⁷⁷

⁷⁴ Chan, *China's compliance in Global Affairs*, 182-185.

⁷⁵ Kent, *China, the United Nations and Human Rights*, 75-78.

⁷⁶ Dittmer, 'Chinese Human Rights and American Foreign Policy', 439-441.

⁷⁷ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 69.

Aan de andere kant is er ook de krachtige trend waar te nemen dat de partijen ertoe geneigd zijn de mensenrechtenproblematiek ten opzichte van de handelsbetrekkingen naar de achtergrond te verplaatsen. Hier zit naast een energieke economische lobby ook een politiek realisme achter: westerse regeringen en hun leiders kunnen niet meer om China's positie in de wereldeconomie heen en bovendien zijn de westerse economieën diepgaand vervlochten met de Chinese afzetmarkt.⁷⁸ In de volgende paragrafen zullen de belangrijkste elementen uit China's bilaterale mensenrechtendiplomatIE met de Verenigde Staten en Europa worden onderzocht. Hier zal aandacht worden geschonken aan gelijkenissen en verschillen, maar vooral aan China's aansturing van en houding in deze betrekkingen.

3.2 China en de Verenigde Staten

De hardvochtige Amerikaanse veroordeling van de Tiananmenrepressie luidde een forse bekoeling in de relaties tussen China en de Verenigde Staten in. President Bush senior werd door een intense binnenlandse kritiegolf en het Amerikaanse congres aangespoord om China hard aan te pakken. De opschorting van de wapenexport naar China, het annuleren van internationale leningen en het afgelasten van staatsbezoeken waren de meest verregaande sancties. Toch bleek dit voor het Amerikaanse publiek en het Congres nog niet voldoende.

In zijn campagne had president Clinton zich al sterk uitgesproken voor een harde lijn tegen China. Vanaf zijn aantreden in 1992 waren het dan ook mensenrechten die de bilaterale agenda domineerden. In het congres begon men zich vanaf 1990 steeds sterker uit te spreken voor een *linkage* van de handelsbetrekkingen aan China's mensenrechtensituatie. Het conditioneel maken van de *Most Favoured Nation*-status (hierna MFN), een garantie voor goede economische relaties, werd door het congres gezien als het beste middel om China

⁷⁸ Brouwers, K., 'Mensenrechten en democratie in het buitenlands beleid van de Verenigde Staten en de Europese Unie', *Occasional paper* (2007) 84-85.

onder druk te zetten. Deze handelsovereenkomst moet jaarlijks worden hernieuwd en presidentiële goedkeuring krijgen; vanaf 1990 werd deze hernieuwing afhankelijk gemaakt van de clausule dat er een 'zichtbare verbetering in China's mensenrechtensituatie' had plaatsgevonden.⁷⁹

Voor het Chinese leiderschap was dit een harde klap; voor de instandhouding van de economische groei was de Amerikaanse afzetmarkt belangrijk. Al snel na 1989 schakelde Peking over op een actieve bilaterale mensenrechtendiplomatie. Propaganda van de Chinese (en meer breed, Aziatische) zienswijze op mensenrechten ontwikkelde zich tot een van de pijlers van zijn bilaterale instrumenten. Door het aanknopen van nauwe banden met andere Aziatische landen, het voeren van krachtige internationale publiekscampagnes en het ondermijnen van het westerse universalisme hoopte China veel landen achter zich te krijgen en niet geïsoleerd te raken.⁸⁰ Het bedoelde neveneffect van deze internationale publiciteitscampagne was de kritiek die de Verenigde Staten van de meeste Aziatische landen kreeg vanwege de MFN-koppeling aan mensenrechten.⁸¹

Een andere component van China's verzet tegen de Amerikaanse economische druk waren strategische concessies. In de periodes dat de politieke besluitvorming over de MFN-status in het congres en de senaat plaatsvond, liet China hieraan vooraf vaak enkele bekende dissidenten vrij of gaf het toestemming aan een mensenrechtenmissie naar China.⁸² Deze concessies vonden enkel plaats in de aanlooptijd naar belangrijke besluiten zoals de jaarlijkse MFN-hernieuwing en waren dus bedoeld de westerse publieke en politieke opinie voor zich te winnen en de economische risico's te neutraliseren.

Ironisch genoeg vond er juist onder de kritische President Clinton een ommezwaai in Amerika's opstelling plaats: vanaf 1994-1995 werden

⁷⁹ Dittmer, 'Chinese Human Rights and American Foreign Policy', 337-338.

⁸⁰ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 140-141.

⁸¹ Qingshan, T., 'Explaining U.S.-China policy in the 1990s: Who is in control?', *Asian Affairs: an American Review*, vol. 20 (December 1993) 151-153.

⁸² Kent, A., 'China's International Socialization: The Role of International Organizations', *Global Governance*, vol. 8 (2002) 594-596.

mensenrechten steeds meer losgekoppeld van de MFN-status. Mensenrechten werden als het ware ondergeschikt gemaakt aan handelsbelangen in plaats van andersom. Na de ontkoppeling liet China de meeste concessies achterwege, wetende dat hierdoor zijn economische belangen niet substantieel geschaad zouden worden.⁸³ De opeenvolgende jaren zou de MFN-discussie in Amerika nog enkele malen oplaaien, maar de redenering werd nu dat democratische tendensen juist zouden worden gestimuleerd door een economisch open-deurbeleid en bestendige groei.⁸⁴

Wel erkenden de Chinese leiders dat de mensenrechtenkwes­tie niet weg te denken viel uit zijn relaties met de Verenigde Staten. Om toch de welwillendheid van de Amerikaanse politici en de publieke opinie te behouden ontplooi­de China een concessionele langetermijnstrategie voor de Verenigde Staten: bilaterale dialogen, een strategische samenwerking en frequente staatsbezoeken. De bilaterale dialogen beklemtoonden dan wel Amerika's prioriteit voor China's mensenrechtensituatie, de werkelijkheid was een zeer geritualiseerde discussie met nauwelijks politieke impact.⁸⁵ Echter verschaften de dialogen zowel de Amerikaanse president (voor het binnenland) als de Chinese leiders (naar de buitenwereld toe) de nodige legitimatie om ongehinderd de betrekkingen te verbeteren.

In de late jaren negentig kwam het nog eenmaal tot een harde botsing, die in het voordeel van China uitpakte en de al geritualiseerde Amerikaanse bilaterale mensenrechtendruk nog verder verzwakte. Dit waren de Taiwan­crisis in 1996 en het NAVO-bombardement van Belgrado in 1999, waarbij een Chinese ambassade werd geraakt en vernietigd. Toen China naar aanleiding van een staats­bezoek van Taiwan's premier aan de Verenigde Staten een actieve militaire intimidatiecampagne tegen Taiwan begon, reageerde Clinton door een kleine militaire vloot naar het gebied te sturen. De spanningen tussen China en de Verenigde Staten

⁸³ Dittmer, 'Chinese Human Rights and American Foreign Policy', 445-448.

⁸⁴ Qi, 'Conflicts over Human Rights between China and the US', 110-111.

⁸⁵ Human Rights in China Rapport, 'From principle to pragmatism: Can "Dialogue" Improve China's Human Rights Situation?' (New York, 1998) 32-34.

liepen hier hoog op. De Verenigde Staten werd hier geconfronteerd met de toegenomen macht van het sterker wordende China en besloot in te binden en te streven naar een strategisch samenwerkingsverband. In China kreeg het anti-Amerikanisme door deze situatie een sterke impuls; Peking beriep zich opnieuw op zijn fundamentele principes van non-interventie en soevereiniteit en had hiermee succes. Eenzelfde situatie deed zich voor in 1999 bij het NAVO-bombardement. Dezelfde sentimenten kwamen los en werden versterkt door een harde retoriek van de Chinese leiders. China probeerde zo de Verenigde Staten in het defensief te krijgen en de situatie aan te grijpen om westerse druk te verwerpen.⁸⁶

In de jaren hierna verstomde de Amerikaanse kritiek. Amerika stond in zijn mensenrechtenkritiek op China steeds geïsoleerder en vond Europa zowel bilateraal als multilateraal vaker tegenover zich. De kracht van de Chinese propagandamachine, die de westerse mensenrechtenwaarden in diskrediet probeerde te brengen, de Amerikaanse mensenrechtensituatie steeds vaker aan de kaak stelde en zijn eigen principes luid verwoordde vormde hierin een centrale component. Tegelijkertijd werd Amerika steeds minder bereid zijn economische relaties met China op het spel te zetten en sneed het mensenrechten nu eerder aan in multilaterale fora, wat minder risico met zich meebracht.

3.3 China en Europa

Ook de Chinees-Europese relaties kregen het flink te verduren na het Tiananmendrama. De Europese Unie bereikte eenheid over te nemen strafmaatregelen, die niet veel afweken van de Amerikaanse sancties. Wel is er een duidelijk accentverschil tussen de Amerikaanse en Europese maatregelen in de eerste jaren na Tiananmen waar te nemen. Hoewel het gezamenlijke China-beleid van de Europese Unie al snel van zijn scherpe kantjes werd ontdaan en de strengste sancties al in oktober 1990 werden

⁸⁶ Fleay, 'The Impact of Internal and External Responses to Human Rights Practices in China', 128-129 en 201-202.

opgeschort, waren het vooral individuele landen die een actieve diplomatie van publieke kritiek uitoefenden.⁸⁷ Dit betekende dat de verbintenis tussen economische status en de mensenrechtensituatie zoals bij de Amerikaanse diplomatie niet werd gemaakt en de Europese landen zich vooral hard maakten met individuele verklaringen en kritiekuitingen in de mensenrechtenfora.

De achtergrond voor de vernieuwde koers van de Europese Unie vanaf 1990 was de redenering dat China's politieke ontwikkeling juist gebaat zou zijn bij een groeiende economie en welvaart; gunstige handelsrelaties met het westen zouden dus bijdragen aan democratisering.⁸⁸ Met behulp van een openlijke kritiekcampagne dachten de Europese landen een sterkere druk op het imago-gevoelige China te leggen. Natuurlijk moet hierbij niet uit het oog worden verloren dat China bijna Europa's grootste handelspartner was geworden en economische sancties daardoor minstens even hard terug zouden kaatsen.⁸⁹ Verder waren de leden van de Europese Unie niet eensgezind over de te varen koers, vooral vanwege de zwaarwegende economische belangen.

De opstelling van Europa kent ook een geopolitieke verklaring. Vooral de grotere Europese landen – Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië en Italië – zagen een goede verstandhouding met China als een versterking van hun invloed tegenover de Verenigde Staten. De grotere Europese landen willen graag een onafhankelijker koers varen en de Amerikaanse macht balanceren; in China vinden ze een belangrijke partner met bovendien een vetostem in de Verenigde Naties.⁹⁰ Ook China is voorstander van een multipolaire wereld en ziet de geopolitieke voordelen van een verdeeld westen. Westerse mensenrechtenkritiek wordt

⁸⁷ Algieri, F., 'EU Economic Relations with China: An Institutional Perspective', *The China Quarterly*, vol. 169 (2002) 64.

⁸⁸ Zhang, W., 'Long term outlook for China's political reform', *Asia Europe Journal*, vol. 4 (juni 2006) 168-173.

⁸⁹ Algieri, 'EU Economic Relations with China', 73-75.

⁹⁰ Glen, C., 'EU-China Relations: Balancing political challenges with economic opportunities', *Asia Europe Journal*, vol. 5 (september 2007) 337-338.

door de Chinezen dan ook altijd aangeduid als afkomstig van de Verenigde Staten om zo de goodwill van de Europeanen niet te verspelen.⁹¹

Binnen Europa zijn echter ook landen die een hardere koers voorstaan, dit zijn vooral kleinere West-Europese landen als Denemarken, Nederland en Oostenrijk. Dit zijn de landen die een actieve lobby inzetten binnen de Verenigde Naties, uitgesproken voorstander zijn van economische sancties en China regelmatig openlijk bekritisieren. Tegenover deze landen voert China dan ook een koers van diplomatieke vergelding: handelsverdragen en contracten werden geannuleerd (Denemarken, Nederland) en staatsbezoeken geannuleerd (Nederland).⁹² Tegenover deze confrontatiediplomatie tegen kleine kritische landen stond een zeer verzoenende politiek tegenover de grote – en minder kritische landen. Deze landen werden juist beloond met commerciële contracten, mensenrechtenconcessies (dialogen, onderzoeken, vrijlating dissidenten) en een coöperatieve houding wanneer er kritiek door deze landen werd geuit.⁹³

De Europese mensenrechtendruk tijdens de jaren negentig werd door China dan ook niet als substantieel ervaren en kon al snel worden omgebogen. China maakte aan het begin van de jaren negentig dan ook veelvuldig gebruik van cultureel-historische argumenten om Europese kritiek weg te wuiven, zoals Europa's koloniale verleden en hypocrisie betreffende mensenrechten en China's andere kijk op mensenrechten.⁹⁴ Veel Europese landen waren hiervoor ontvankelijk en matigden hun toon, ook met het oog op een gezonde economische en politieke verstandhouding met China. Als gevolg hiervan was er weinig eenheid in de westerse bilaterale relaties met China, behalve de jaarlijkse rituele mensenrechtendialogen die steeds meer aan impact verloren.

⁹¹ Krumbein, F., 'The Impact of Western human rights policies on the human rights situation in China' *China Aktuell*, vol.5 (mei 2007) 130.

⁹² Lewis, Paul, 'China warns Denmark on Resolution', *The New York Times* (8 april 1997) 7.

⁹³ Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations*, 81-82.

⁹⁴ Nathan, 'Human Rights in Chinese Foreign', 627.

3.4 China's bilaterale betrekkingen met het westen vanuit het perspectief van het defensieve realisme

Vanaf de vroege jaren negentig wordt China, naast multilateraal, ook gekenmerkt door een toenemend actieve bilaterale mensenrechtendiplomatie. De doelstellingen van de bilaterale betrekkingen zijn in hoge mate vergelijkbaar met de multilaterale diplomatie: het afzwakken van de westerse kritiek door de promotie van de Chinese zienswijze op mensenrechten; verdedigen van China's internationale status en het marginaliseren van de (economische, politieke en culturele) impact van de mensenrechtendruk. Het grote verschil met China's multilaterale diplomatie is de inzet van geheel andere middelen om deze doelen te bereiken. Ondanks het feit dat China zich meerdere malen onbuigzaam opstelde en bilaterale vergeldingsacties sanctioneerde is de tendens naar samenwerking en verkleining van de impact van mensenrechtenkritiek duidelijk zichtbaar. Met behulp van economische middelen, lawaaijige propaganda, symbolische concessies en geopolitieke manipulatie heeft China de westerse mensenrechtendruk doen weten te verstommen tot tandeloze mensenrechtendialogen.

Allereerst heeft de enorme publiciteitscampagne van China effect gehad op zijn eigen bevolking. Nationalistische en anti-westerse sentimenten werden hiermee aangewakkerd met als doel de bevolking achter het regeringsstandpunt te krijgen. Door de westerse kritiek herhaaldelijk te typeren als soevereiniteitsschending en neokoloniale bemoeienis heeft de Communistische Partij de mogelijke binnenlandse voedingsmodem voor westerse kritiek weg kunnen nemen en steun voor het eigen beleid kunnen genereren.⁹⁵ Zodoende vallen de invloed van de leiderschapsperceptie en de binnenlandspolitieke mentaliteit samen en is China's opstelling goed te verklaren vanuit het defensieve realisme.

Ook was een coöperatieve houding een centraal onderdeel van de Chinese mensenrechtendiplomatie, enkele uitzonderingen daargelaten. In

⁹⁵ Chan, S., 'Human Rights in China and the United States: Competing Visions and Discrepant Performances', *Human Rights Quarterly*, vol. 24 (2002) 1051-1053.

de eerste jaren na 1989 was China nog duidelijk op zoek naar de juiste manier om de westerse kritiek te kunnen omzeilen, zodat zijn economische belangen niet in het geding zouden komen. In toenemende mate zien we hiertoe ook pogingen vanuit de westerse regeringen. Hiertoe werden de bilaterale mensenrechtendialogen en gefaseerde Chinese concessies in het leven geroepen om zo de wederzijdse economische belangen te ontkoppelen van de mensenrechtendiplomatie. Hoewel het westen nog enkele malen heeft geprobeerd mensenrechten aan controversiële kwesties te verbinden, zoals Taiwan en Tibet, werd hierop al snel teruggekomen wanneer bleek dat China hier grote economische repercussies tegenoverstelde.⁹⁶ De bilaterale betrekkingen berustten dus steeds meer op (dwingende) coöperatie met een symbolische uitlaatklep voor westerse mensenrechtenkritiek. Interstatelijke samenwerking is dus in hoge mate een vaste component van China's mensenrechtendiplomatie gebleven.

De verwantschap tussen de bilaterale mensenrechtendiplomatie en het veiligheidsdilemma kwam duidelijk tot uiting door een behendige geopolitieke machtsmanipulatie van China. Om een westerse eenheid te voorkomen werd het China's strategische belang om de Europese Unie te versterken, die op zijn beurt weer als tegenpool tegen het Amerikaanse unilateralisme kon dienen. In de mensenrechtendiplomatie uitte dit zich door een vriendelijke en open dialoog tussen Europa en China, terwijl de Amerikaanse uitingen fel werden bevochten. Zo publiceerde China een zeer kritisch rapport over Amerika's mensenrechtensituatie en ondersteunde en verdedigde het landen die Amerikaanse mensenrechtenkritiek kregen. Ook de Amerikaanse *linkage* van mensenrechten en de MFN-status werd binnen Azië naar voren gebracht als een neokoloniale interne bemoeienis, waarvoor China veel steun verwierf. Enerzijds zien we hier dus een meer op confrontatie gerichte koers richting de Verenigde Staten tegenover een zeer coöperatieve

⁹⁶ Hussein, H., 'Calm approach to rights', *Far Eastern Economic Review* (oktober 1997) 39-40.

houding richting Europa. Hier wordt het defensieve realisme maar ten dele bevestigd, hoewel wel moet worden aangemerkt dat China's confrontatiekoers jegens Amerika in de loop van de jaren negentig steeds meer werd verlegd naar samenwerking. Volgens de voorspelling van het defensieve realisme zou China zich zo gematigd en risicobeperkend mogelijk optreden. De uitwerking van deze voorspelling is nog steeds herkenbaar in China's bilaterale mensenrechtendiplomatie: de nationale belangen worden wel verdedigd, met confrontatie als gevolg, maar tot op zekere hoogte. Uit de voorgaande empirie lijkt China zich vooral vanuit symbolische overwegingen assertief op te stellen inzake mensenrechten om zo signalen af te geven.

Hoofdstuk 4. Conclusie

China's buitenlandse politiek lijkt in hoge mate gestuurd te worden vanuit door het realisme gestuurde overwegingen en belangen. Een onderdeel van China's buitenlandse politiek, de mensenrechtendiplomatie, leek hier in eerste instantie van af te wijken. Actieve multilaterale participatie en een proactieve opstelling in de bilaterale betrekkingen kenmerken China's mensenrechtendiplomatie. Volgens de theoretische principes van het machtsrealisme zou deze houding een goede bevordering van China's vitale nationale belangen in de weg staan. In deze scriptie werd onderzocht of dit beeld klopt, of dat China met deze houding juist toch zijn nationale belangen weet te bevorderen. Om deze vraagstelling te toetsen bleek de defensieve variant van het realisme de meest geschikte theorie.

In deze MA-scriptie is er gezocht naar een antwoord op de volgende onderzoeksvraag: *In hoeverre sluit het gedrag van China's mensenrechtendiplomatie aan bij de voorspellingen van het defensieve realisme?* Door met behulp van de kernelementen van het defensieve realisme naar verschillende cases te kijken, zijn de voorspellingen naast de empirie gelegd. Een viertal meeteenheden van het defensieve realisme is toegepast op China's mensenrechtenbetrekkingen in zowel bilaterale als multilaterale context. Deze hoofdstukken zijn beëindigd met een deelconclusie waarin naar voren komt in hoeverre China's buitenlandse politiek wel of niet in overeenstemming is met de voorspellingen.

Concluderend kan worden gesteld dat de Chinese mensenrechtendiplomatie in hoge mate overeenkomt met de voorspellingen van het defensieve realisme. Het defensieve realisme blijkt uit het onderzoek een goede peiler voor China's buitenlandse beleid. China's diplomatieke opstelling op het gebied van mensenrechten leek bij aanvang van het onderzoek zeer verrassend en niet in lijn met zijn

nationale belangen. De tegenstelling die waar te nemen was tussen China's mensenrechtenpolitiek en zijn nationale belangen is uiteindelijk veel kleiner dan gedacht.

Uit de cases blijkt dat de Chinese leiders participatie boven terugtrekking verkiezen; een pragmatische keuze. Door in een hoge mate deel te nemen aan het diplomatieke mensenrechtenverkeer probeert China sturing en invloed op de besluitvorming van multilaterale mensenrechtenfora en individuele staten uit te oefenen. Uit de twee cases zijn veel verschillende motieven naar voren gekomen voor deze houding. De belangrijkste motieven van China zijn het handhaven van een respectabel internationaal imago, het onderhouden van goede interstatelijke betrekkingen, het denken in een krachtiger invloedsoefening binnen internationale instituties dan daarbuiten en meerdere en betere mogelijkheden om de westerse kritiek op een beheerste manier te pareren en zo diplomatieke en politieke escalatie te voorkomen. Kortom, een conflictvermijdende en verdedigende toon tegenover critici die zelden aan daden wordt gekoppeld.

Deze doelen jagen de Chinese leiders na door zich juist actief op te stellen binnen de mensenrechteninstituties van de Verenigde Naties en daar duurzame bondgenootschappen met *like-minded* staten te vormen. Ook lijkt het Chinese leiderschap voor deze multilaterale vorm te kiezen om zo de westerse kritiek effectiever tegen te kunnen gaan. In de bilaterale relaties hanteert het Chinese regime dezelfde richtlijnen. In plaats van een assertief verzet tegen westerse mensenrechtenbemoediging grijpen de Chinese leiders de westerse kritiek aan als aanleiding om én samenwerking met westerse staten te zoeken én economische en morele tegendruk uit te oefenen. De felle kritiek na 1989 verstomde hierdoor al vrij vroeg in de jaren negentig. Naarmate de jaren negentig vorderden verwerden mensenrechten tot een toenemend geritualiseerd fenomeen in de westers-Chinese betrekkingen. China's razendsnelle ontplooiing als economische en politieke grootmacht en daarmee groeiende internationale invloed hebben hier hoogstwaarschijnlijk sterk aan bijgedragen.

Toch zijn er uit de cases enkele minimale afwijkingen van de voorspellingen van het defensieve realisme naar voren gekomen, die niet onvermeld dienen te blijven. In het bijzonder in de bilaterale betrekkingen met Europese landen heeft China in de jaren negentig en daarna offensieve taal verbonden aan dreigementen en enkele sancties (zoals het opzeggen van handelscontracten). Ook tegenover de Verenigde Staten fulmineerden de Chinese leiders nu en dan op harde toon. Hoewel deze uitingen niet gemarginaliseerd hoeven te worden, kan worden gesteld dat ze eerder uitzondering dan regel waren en zeer selectief werden toegepast. De harde lijn tegenover enkele Europese landen maakte eerder deel uit van een beleid van verdeel- en heers onder de Europese Unieleden, zoals in hoofdstuk drie vermeld. De uitvallen tegen de Verenigde Staten waren hoofdzakelijk symbolisch – in uitingen en kritische anti-V.S. rapporten – en maar relatief kort van duur. Al vroeg in de jaren negentig matigde het Chinese regime de toon en werd er hard gezocht naar samenwerkingsmogelijkheden en manieren om de mensenrechtendiscussie tussen de twee landen te marginaliseren.

China heeft zijn mensenrechtendiplomatie van meet af aan ingezet als een instrument om westerse kritiek tegen te gaan, zijn eigen morele visie uit te dragen en zijn eigen nationale belangen te ondersteunen. Hoe deugdelijk China's actieve mensenrechtenpolitiek ook mag lijken, achter de façade schuilt een op het realisme geschoeid beleid.

Bronnen

Algieri, F., 'EU Economic Relations with China: An Institutionalist Perspective', *The China Quarterly*, vol. 169 (2002)

Baylis and Smith, *The Globalization of World Politics* (Oxford 2008)

Brody, R., 'The 42nd Session of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities', *Human Rights Quarterly*, vol. 13 (1991)

Brouwers, K., 'Mensenrechten en democratie in het buitenlands beleid van de Verenigde Staten en de Europese Unie', *Occasional paper* (2007)

Chan, Gerald, *China's Compliance in Global Affairs: Trade, Arms Control, Environmental Protection, Human Rights* (Wellington, 2005)

Chen, D., 'Explaining China's changing discourse on Human Rights', *Asian Perspective*, vol.29, afl.3 (2005)

Christensen, T.J., 'Chinese Realpolitik', *Foreign Affairs*, vol.75, afl.5 (September 1996)

Coopers, A.F., 'Do the Asian Drivers pull their Diplomatic Weight? China, India and the United Nations', *World Development*, vol. 36 (februari 2008)

Copper, J., *Coping with a bad image: Human rights in the People's Republic of China* (Lanham 1997)

Dittmer, L., 'Chinese Human Rights and American Foreign Policy: A Realist Approach', *Review of Politics*, vol. 63 (augustus 2001)

Fleay, C., 'The Impact of Internal and External Responses to Human Rights Practices in China: The Chinese Government and the Spiral Model', *presented at the BISA Conference* (Kent 2004)

Glaser, C.L., 'Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help' *International Security*, vol.19, afl.3 (December 1994)

Glen, C., 'EU-China Relations: Balancing political challenges with economic opportunities', *Asia Europe Journal*, vol. 5 (september 2007)

Heller, E.H., 'Power Projections of the People's Republic of China: An Investigative Analysis of Defensive and Offensive Realism in Chinese Foreign Policy', *Swords and Ploughshares* (November 2003)

Hussein, H., 'Calm approach to rights', *Far Eastern Economic Review* (oktober 1997)

Johnston, A.I., *Social States: China in International Institutions 1980-2000* (Princeton 2007)

Kane, T., 'China's Foundations: Guiding Principles of China's Foreign Policy', *Comparative Strategy*, vol. 20, afl.1 (2001)

- Kent, A., 'China's International Socialization: The Role of International Organizations', *Global Governance*, vol. 8 (2002)
- Kent, A., *China, the United Nations and Human Rights: The Limits of Compliance* (Philadelphia, 1999)
- Khoo, N., 'Realism Redux: Investigating the causes and effects of Sino-US rapprochement', *Cold War History*, vol. 5, afl. 4 (november 2005)
- Kim, Samuel, 'Human Rights in China's International Relations' in: *What If China doesn't Democratize. Implications for War and Peace* (Armonk, 2000)
- Kraig, R.A., 'The Tragic Science: The Uses of Jimmy Carter in Foreign Policy Realism', *Rhetoric & Public Affairs*, vol.5, afl.1 (2002)
- Krumbein, F., 'The Impact of Western human rights policies on the human rights situation in China' *China Aktuell*, vol.5 (mei 2007)
- Lee, Katie, 'China and the International Covenant on Civil and Political Rights: Prospects and Challenges', *Chinese Journal of International Law*, vol. 6 (2007)
- Lewis, Paul, 'China warns Denmark on Resolution', *The New York Times* (8 april 1997)
- Morgenthau, H., *Politics among nations: the struggle for power and peace* (New York 1985)
- Nathan, A.J., 'Human Rights in Chinese Foreign Policy', *The China Quarterly*, afl. 139 (September 1994)
- Qi, Zhou, 'Conflicts over Human Rights between China and the US', *Human Rights Quarterly*, vol. 27 (2005)
- Qingshan, T., 'Explaining U.S.-China policy in the 1990s: Who is in control?', *Asian Affairs: an American Review*, vol. 20 (December 1993)
- Rosecrance, R., 'Has Realism Become Cost-Benefit Analysis', *International Security*, vol.26, afl.2 (Oktober 2001)
- Schmitz, H.P., 'International Relations Theory and Human Rights', *occasional paper* (Berkeley 2000)
- Schrijver, N., 'The UN Human Rights Council: A New 'Society of the Committed' or just old wine in new bottles?', *Leiden Journal of International Law*, vol. 20 (2007)
- Shiping, T., 'From Offensive Realism to Defensive Realism: A social evolutionary approach to China's security strategy', *occasional paper*,
- Sitamaran, S., 'Explaining China's Continued Resistance Towards International Human Rights Norms: A Historical Legal Analysis' *ACDIS Occasional Paper* (juni 2008)
- Snyder, J. *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (New York 1991)
- Taliaferro, J., 'Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited', *International Security*, vol.25, afl.3 (December 2000)

Wachman, A., 'Does the diplomacy of shame promote human rights in China?', *Third World Quarterly*, vol. 22 (2001)

Waltz, K. *Theory of International Politics* (New York 1979)

Wan, M., *Human Rights in Chinese Foreign Relations: Defining and Defending the National Interests* (Pennsylvania 2001)

Yan Xue Tong, *Analysis of China's National Interests* (Monterey 2002)

Zhang, W., 'Long term outlook for China's political reform', *Asia Europe Journal*, vol. 4 (juni 2006)

Zhengyi, W., 'Conceptualizing Economic Security and Governance: China confronts Globalization', *Pacific Review*, vol.17, afl.4 (Oxford 2004)